

Kavramların İşlevselliği: Carl Heinrich Becker ve Alman Toplum Düşüncesinde Kültür-Medeniyet Karşıtlığı

Muhammed Fazıl Baş¹

Öz

Alman oryantalist Carl Heinrich Becker'in 1906-1919 yılları arasındaki yazıları incelendiğinde, kültür (*Kultur*) ve medeniyet (*Zivilisation*) kavramlarının Almanya, Avrupa ve "Doğu" toplumları arasındaki güç ilişkileri gözetilerek işlevselleştirildikleri görülmektedir. Söz konusu kavramlar şüphesiz, Becker'in yazılarında da, öncelikle 19. yüzyıldan 20. yüzyıl başına Alman toplum düşüncesi içinde şekillenerek yer bulmuşlardır. Söz konusu şekilleniş büyük ölçüde Almanya'nın Avrupa içinde güç elde etme, siyasi birliğini sağladıktan sonra milli kimlik edinme ve modernlik problemleri ile baş etme faktörleri etrafında gerçekleşmiştir. Bu bağlam diğer taraftan Birinci Dünya Savaşı içinde Almanya ile "Batı" arasındaki düşmanca ilişkiler ile pekişince, kültür ve medeniyet iki karşıt kavram olarak belirmiştir. Oysa Becker bu kavramları "Doğu" merkezli güç ilişkileri etrafında yeni bir bağlama oturturken bu sefer kültür ve medeniyet arasında birbirini tamamlayıcı bir ilişki kurmuştur. Dolayısı ile Alman toplum düşüncesinin kendi özel bağlamı içinde şekillenen bu iki kavram, Becker tarafından yeni toplumsal ilişkiler çerçevesinde yeniden işlevselleştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Carl Heinrich Becker • Almanya • Kültür • Medeniyet • Kavramlar tarihi

Functionality of Concepts: Carl Heinrich Becker and the Culture-Civilization Antagonism in German Social Thought

Abstract

This article focuses on the concepts of culture and civilization in selected writings between 1906 and 1919 from the German Orientalist Carl Heinrich Becker. Becker is seen to have functionalized these concepts according to their role within the contexts of the power relations among Germany, Europe, and oriental societies. The content of these concepts can be argued to have been first shaped in Becker's hands within the atmosphere of German 19th- and early-20th-century social thought. This atmosphere was determined by the factors of Germany's efforts for enhancing its influence in Europe, for constructing a national identity after its political unification in 1871, and for coping with the crisis of modernity. By adding the hostilities between Germany and the Western world during World War I to this picture, culture and civilization evolved into two antagonistic concepts. However, these selected writings from Becker reveal how Becker had placed and functionalized the concepts of culture and civilization into a new context of power relations regarding the Orient so that these two antagonistic concepts became rather complementary.

Keywords: Carl Heinrich Becker • Germany • Culture • Civilization • History of concepts

¹ Sorumlu yazar: Muhammed Fazıl Baş (Dr. Öğr. Üyesi), Yıldız Teknik Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Bölümü, İstanbul, Türkiye Eposta: fazilbas@gmail.com ORCID: 0000-0002-8723-8892

Atf: Baş, M. F. (2021). Kavramların işlevselliği: Carl Heinrich Becker ve Alman toplum düşüncesinde kültür-medeniyet karşıtlığı. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 41, 409-434. <https://doi.org/10.26650/SJ.2021.41.2.0064>

Extended Summary

The period after the 1880s in Germany correspond to a process in which most of the essential concepts of German intellectual life that had been constructed in the Sattelzeit [saddle-period] (see, Koselleck, 1967, p. 91) between 1750-1850 were re-evaluated as well as re-functionalized. The most crucial factor among the ones behind this new development was firstly Germany's struggle for a new national identity after its political unification in 1871, which had been triggered primarily by the wave of modernization (i.e., urbanization, industrialization, and the coming imperialism) in Europe. Culture and civilization were two concepts also processed within this new context, ones that became increasingly important while conceptualizing German identity and its "others." Based on this background, the current article focuses on the concepts of culture and civilization in the selected texts between 1906 and 1919 from German Orientalist Carl Heinrich Becker. The article's main aim is to see how the functionalization of Becker's concepts as a German intellectual matured within the context of late 19th century, as well as how he contributed as a German orientalist and culture politician to Germany's efforts at colonizing and establishing new relations in the Orient. After dealing with the selected texts from Becker, the second part of the article examines the conceptual historical transformation of these two concepts in the German intellectual field in order to place Becker's approach into broader historical relations, especially in terms of the late 19th and early 20th centuries.

Becker's significance in regard to our evaluation on culture and civilization is threefold: First, Becker was an important German Orientalist of the early 20th century who, following the theological and later philological phase of Orientalism in Germany, initiated alongside Martin Hartmann a new understanding of orientalism by utilizing cultural and sociological perspectives. Second, Becker was not only an academician but also a politician of culture who tried to influence German policy towards Turkey during World War I. Last but not least, evaluating Becker's texts also provides an opportunity to compare them with texts from Ziya Gökalp, who also worked again on the concepts of culture and civilization during World War I.

We begin our evaluation of Becker's approach toward culture and civilization with a text from 1906 entitled *Der heutige Orient als politisches und Kultur-Problem* [The Orient of today as a political and cultural problem]. Although this text from Becker focuses on the possibilities of cultural transforming the Orient, seeing how the concepts of culture and civilization are interchangeably used here is striking, so much so that we are unable to arrive at a crystal-clear differentiation between them.

In Becker's later texts, however, we witness the deliberate functionalization of these concepts according to the contexts in which they are applied. In this regard, we've observed civilization rather than culture to have been primarily used as an explanatory

concept in a text from 1910 entitled *Der Islam und die Kolonisierung Afrikas* [Islam and the Colonization of Africa]. The reason behind this choice appears as follows: Becker focuses here on the relationships between supra-bodies like the West, Islam, and African societies rather than single countries like Germany or France. By doing so, he also constructs a ladder of civilizations upon which the West is situated atop, Islam one step down, and African societies at the bottom. In fact, the differentiation of Western and Islamic on one side and African societies on the other is about being civilized or non-civilized. The social dynamics of a civilization (as in the example of the West) are reason and national interest, whereas non-civilized societies like the African ones (unless they are in touch with civilizations) act on forces based on religious or racial instincts. Indeed, one may conclude the emphasis on civilization in this text to be the result of France and Germany's shared interests in African societies.

The previous 1910 text was based on a speech given to a French audience prior to World War I. However, a second text entitled *Das türkische Bildungsproblem* [The Education Question of Turkey] based on a speech to a German audience in 1916 functionalized culture rather than civilization while focusing on cultural relationships between the German and Ottoman Empires. The relationship evaluated in this text was realized between two political bodies on the path of nationalist aspirations. Although the Ottoman Empire was a multi-national society, the Turkish ruling cadre of the 1910s was aware of the need for nationalistic policies. Therefore, no relationship between supra-national bodies is witnessed in this text, rather single cultural entities are shown. Indeed, unlike most of the African societies, Turkey was already member of a certain civilization, albeit not at a high level like Western countries. The German mission toward Turkey was therefore not based on civilizing them but on developing a peculiar strategy so that Turkey could develop its cultural capabilities. The German mission differed in this regard from the French one, which rested on imposing French culture on Turkey. As such, different cultural strategies from two different countries of a single civilization appear here, strategies that were indeed absent from the previous 1910 text. The stressed difference of strategies is of course meaningful if one takes into account the opposing positions of Germany and France as two combating forces of World War I.

Another text from Becker titled *Die kulturpolitische Aufgaben des Reiches* [Germany's Tasks of Culture Policy] from 1919, meanwhile, concentrates exclusively on Germany's internal dynamics rather than its policies toward non-European societies. The reason for this is certainly the change in context following World War I: Germany was now a defeated country not striving for a colonial policy but instead attempting to rebuild society economically, socially, and politically. Becker also focuses here primarily on culture, and culture is functionalized in such a way that it appears as a source of moral force against the threats (i.e., values solely rooted in material life or power politics) facing the German soul.

Becker's texts discussed above reflect how changing contexts determined the way civilization and culture were functionalized. Indeed, civilization and culture appear as a complementary pair of concepts whose weight of usage depends on the context of a country's state of affairs. On the other hand, these two concepts are also seen to have been widely used by various German intellectuals as an antagonistic pair during and even prior to World War I. Like most other German concepts widely used in the German intellectual field, these two concepts first appeared during the saddle-period but did not gain stable content until the 1880s. However, after the 1880s, the problems arising with modernity coupled with the national question about German identity led to an antagonistic functionalization of these concepts in respect to each other. In this context, the degenerative aspects of material life that accompanied industrialization and urbanization were reconciled through English and French civilizations, and German culture was perceived as a moral foundation to remedy this.

This antagonistic positioning of culture and civilization was also a reflection of the German perception of West and East. The socio-geographical perception of most Germans in the 19th century suggest they were positioned between the West and the East: The West corresponded to England and France as well as the USA and their liberal values and institutions, whereas the East corresponded to Russian despotism (Bavaj & Steber, 2017, p. 10). Explaining the in-betweenness of Germans and the incompatibility of German existence with Western and Eastern values was attempted with notions like *Sonderweg* [special path] or *Mittleuropa* [Middle Europe]. Of course, World War I as a confrontation of Germans both with the West (France, England) and also the East (Russia) additionally reinforced the aforementioned in-betweenness and the antagonism between culture and civilization was based upon this.

The German antagonism between culture and civilization was based on the relations between Germany and other European countries (i.e. interrelationships of European societies). However, the end of the 19th and beginning of the 20th centuries also corresponded to a new German attitude toward non-European societies. The German colonial mission toward non-European societies (e.g., the Orient as a different region than the East) also benefitted from the cultural outlook German intellectuals developed. As an Orientalist and culture politician, Carl Heinrich Becker was also a prominent figure who contributed intellectually to the German cultural mission abroad. However, Becker's conceptualization of culture and civilization should importantly be noted to have had a complementary characteristic, as opposed to the German antagonism of culture and civilization pointed out above. Of course, this difference in understanding rests upon the changing contexts, which in turn rest upon power relationships, whether between Germany and other European countries or between Germany and non-European ones. Therefore, Becker's texts evaluated in this article exemplify the varying functionalization of culture and civilization in accordance to the context in which they were used.

Giriş

19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başı Avrupa’da birbirleriyle bağlantılı olmak üzere iki farklı sürecin örtüştüğü bir dönemdir. Bunların ilki Avrupalı devletlerin emperyalist hırslarının gittikçe daha fazla Avrupa dışı toplumlara yönelmesi, ikincisi ise hızla artan endüstrileşme ve şehirleşmeye paralel olarak modernleşmenin gittikçe söz konusu toplumlarda daha fazla kökleşmesi ve aynı zamanda kendisine özgü krizlerini de ortaya çıkarmasıdır. Bu iki süreci spesifik yansımaları ile birlikte Almanya üzerinde de izlemek mümkündür: 1871 yılında siyasi birliğini sağladıktan sonra İkinci Endüstrileşme döneminin en önemli ülkelerinden biri olan Almanya, bir yandan bu siyasi birliği pekiştirecek milli kimlik tartışmaları içinde yoğunlaşmaktadır, diğer taraftan ise İngiltere ve Fransa gibi ülkelere geri kalmamak üzere Afrika ile yakın ve uzak Asya’da koloni arayışını sürdürmektedir. Ulusal ve uluslararası düzeyde uzun vadeli etkileri olan söz konusu süreçlerin şüphesiz Alman entelektüellerinin zihin dünyasında da ciddi yansımaları olacaktır. Bu durumun en berrak göstergelerinden birisi, “geçit dönemi” (*Sattelzeit*) olarak adlandırılan 1750-1850 yılları arasında (Koselleck, 1967, s. 91) ortaya çıkan birçok kavramın 19. yüzyılın son çeyreğinden itibaren söz konusu yeni koşullar çerçevesinde yeniden içeriklendirilmesi ve işlevselleştirilmesidir. Kültür (*Kultur*) ve medeniyet (*Zivilisation*) de söz konusu yeniden işleme sürecine tabi olan kavramlar arasında yer almaktadır.

Bu makale öncelikle kültür ve medeniyet kavramlarının söz konusu yeniden işleme sürecini 20. yüzyıl başının en önemli Alman oryantalistleri ve kültür politikacıları arasında yer alan Carl Heinrich Becker’in (1876-1933) 1906-1919 yılları arasında yazdığı beş metin üzerinden gözlemeyi amaçlamaktadır. Bu metinler İslam toplumlarına yönelik akademik eserlerine örnek teşkil etmelerinden ziyade, özellikle Almanya’nın Birinci Dünya Savaşı öncesi ve sırasında Afrika ve Osmanlı Devleti gibi Doğu toplumlarına ve son olarak savaş sonrasında Almanya’nın kendi içinde geliştirmesi öngörülen kültür politikalarına yönelik oldukları için seçilmiştir. Bu şekilde kültür ve medeniyet kavramlarının kısa bir aralıkta olsa bile farklı bağlamlar (güç dengeleri ve toplumlararası ilişkiler) içinde Becker tarafından nasıl işlevselleştirildiği gözlenmek istenmiştir.

Becker’in bu kavramlara yaklaşımını söz konusu ya da daha önceki dönemde Alman toplum düşüncesinin bu kavramları ele alışının tipik bir örneği olarak sunmak makalenin ana hedefi değildir. Bilakis Becker’in metinlerine odaklanan bölümü takiben bu sefer Alman toplum düşüncesi içinde özellikle 19. yüzyılın sonu itibariyle kültür ve medeniyet kavramlarının nasıl birbirine karşıt olarak şekillendiği kavramların tarihsel gelişimine odaklanan ikincil kaynaklar üzerinden ayrıca ele alınmıştır. Bu şekilde Becker’in yaklaşımının ne ölçüde bu bölümde sunduğumuz genel çerçevenin içine yerleştiği irdelenmiştir.

Makale sonuç itibariyle, Becker’in bir Alman entelektüel olarak kültür ve medeniyet kavramlarını işleme biçiminin söz konusu genel çerçeveden beslendiğini, fakat

Becker'in içinde konuştuğu (metinleri kaleme aldığı) bağlamların bu iki kavramın ele alınış biçimlerini, birinin diğerine göre öne çıkarılışını ve kavramlar arasındaki birbirini tamamlayıcılık-çatışmacılık ilişkisini belirlediğini tespit etmektedir. Özellikle şu fark dikkat çekicidir: Kültür ve medeniyetin Alman toplum düşüncesi içinde şekillenışı daha çok *Avrupa içi* güç ilişkileri, modernite krizi, Almanların kimlik arayışı gibi olgulara yaslanırken (ki bu durum kültür ile medeniyet arasında çatışmacı bir ilişkinin belirmesini pekiştirmiştir); Becker'den seçtiğimiz metinler (biri haricinde) temelde Becker'in Almanya'nın *Avrupa dışı* toplumlara yönelik geliştirmeyi umduğu ilişkiler üzerine kuruludur. Bu fark kavramların işleniş biçimini de belirlemiştir.

Son olarak şu noktayı da ayrıca belirtmeyi faydalı görüyoruz: Becker'in bu makale çerçevesinde ele aldığımız metinleri (ki 1916 tarihli metin direkt olarak Osmanlı/Türk modernleşmesi odaklıdır) ile kültür ve medeniyet kavramlarını kendi düşüncesi içinde merkezi bir yerde konumlayan Ziya Gökalp'in metinlerinin de zaman aralığı olarak büyük ölçüde örtüştüğü gözlemlenmektedir. Üstelik Gökalp'in düşüncesi büyük ölçüde Durkheim sosyolojisine yaslanmakla beraber, ele aldığımız bu iki kavramın Gökalp tarafından Alman toplum düşüncesinden faydalanmak suretiyle kullanıldığı da farklı kaynaklarca üzerinde durulan bir husustur.¹ Dolayısıyla bu çalışmanın, Gökalp ile Becker arasında karşılaştırmanın yapıldığı ayrı bir bölüm olmamakla beraber, kültür ve medeniyet kavramlarının özeldir Gökalp genelde ise Türk toplum düşüncesinde ele alınışına dair bir berraklık kazandıracığı da öngörülmektedir.

Becker: Oryantalist ve Kültür Politikacısı

Becker'in bu çalışma açısından bir öneminin Osmanlı/Türk toplumunun modernleşme sürecini kültür ve medeniyet kavramları üzerinden yorumlaması ile özeldir Ziya Gökalp genelde ise bu kavramlara sıkça atıfta bulunan Türk toplum düşünürlerinin metinlerine dair bir fikir vermesi olduğunu yukarıda belirttik. Fakat Becker'e dair bir iki önemli not ile Becker'i konumuz açısından önemli kılan diğer hususları da dikkate sunmak istiyoruz.

Becker, Alman oryantalizm geleneği içinde, teolojik ve filolojik aşamalardan sonra kültür merkezli üçüncü aşamayı başlatan isim olarak karşımıza çıkmaktadır (Avcı, 2018, s. 4). Avcı'nın belirttiği üzere, 20. yüzyıl başının en önemli iki Alman oryantalistinden biri olan Becker, İslam toplumlarını bir kültür konsepti içinde değerlendirmiş, diğer isim olan Martin Hartmann ise sosyolojiyi oryantalizme dahil ederek yaşayan İslam'ı keşfetmeye çalışmıştır (Avcı, 2018, s. 50). Hartmann'ın "yaşayan İslam'a", yani İslam

¹ Gökalp'in kültür (hars) ve medeniyet kavramlarını Alman sosyolojisinden, "belki de" Ferdinand Tönnies'ten iktibas ettiğini söyleyen ilk isim Uriel Heyd'dir (Heyd, 1980, s. 47. Heyd'in kitabının İngilizce ilk baskısı 1950 tarihlidir.) Baykan Sezer, Ziya Gökalp ile Alman sosyolojisi ilişkisini irdelediği makalesine öncelikle yine Heyd'in bu referansı üzerinden yaklaşır (Sezer, 1988). Söz konusu kavramları daha geniş bir çerçevede Alman toplum düşüncesi üzerinden irdeleyerek Gökalp'e yaklaşan önemli bir çalışma için bkz. (Bulut, 2015). Mehmet Emin Erişirgil, Ziya Gökalp'in kültüre "Almanların anladıkları manayı" verdiğini belirttiği ni ifade etmektedir (Erişirgil, 1984, s. 120)

toplumlarının bugünkü hayatı tecrübe etme koşullarına odaklanması, empirik bir sosyoloji anlayışı olarak kabul edilebilir. Diğer taraftan, Becker'in başta Max Weber olmak üzere Heidelberg çevresi entelektüellerinden etkilenerek İslam toplumlarını sadece metinsel (filolojik) boyutları ile değil, geçmişten bugüne tecrübe edilen bir kültür tarihi çerçevesinde ele alması esasında Becker'in tarihsel sosyolojik bir perspektifi oryantalist çalışmalara dahil ettiği sonucuna bizi götürür.² Heidelberg çevresinin iktisattan siyasete, hukuktan sanata uzanan interdisipliner arayışlarının (Müller, 1991, s. 40) ötesinde bu dönemde Weber, Ernst Troeltsch ve benzeri isimlerin Batı'nın kültür tarihi içinde dinin rolünü "geçmişin ve bugünün sosyal, siyasi ve iktisadi hayatı içinde bir güç olarak belirgin kılan" yaklaşımlarından etkilenmiş görünmektedir (Müller, 1991, s. 45)³.

Becker'in aynı zamanda Osmanlı/Türk toplumuna yönelik yazılarının sadece akademik bir amaç taşımadığı, fakat Becker'in aynı zamanda Birinci Dünya Savaşı süresince aktif olarak Almanya'nın savaş stratejisinin kültürel yönden propagandasını yapan faaliyetler içinde yer aldığı bilinmektedir. Becker, Almanya'nın Osmanlı politikası içindeki kilit isimlerden biri olan Ernst Jäckh tarafından 1914 yılında Birinci Dünya Savaşından hemen önce kurulan Alman-Türk Derneği'nin [Deutsch-Türkische Vereinigung] içinde faaliyetlerde bulunmuş, 1916'dan itibaren yönetim kurulunda yer almıştır (Müller, 1991,

2 Burada ayrı bir not olarak da düşünmek gerekir ki Becker aynı zamanda Almanya'da ilk sosyoloji kürsülerinin oluşturulmasında etkin rol oynamış bir isimdir. Becker, 1925 tarihli "Alman Üniversitelerinin Doğası" [Wesen der deutschen Universitäten] başlıklı metninde "sosyolojiye dair kavga'nın yeni bir bilim kavramına dair kavga" olduğunu belirtmektedir. (akt., Essner & Winkelhane, 1988, s. 163) Fakat Becker'in Almanya'da sosyoloji kürsülerinin oluşmasına dair önerilerinin, sosyolojinin tanımına dair henüz bir boşluğun olduğu döneme denk geldiğini, Becker'in sosyolojiyi farklı bilimler arasında sentez oluşturan ve aynı zamanda topluma dair politik beklentileri tetikleyebilecek (politik eğitim işlevini görecek) bir bilim olarak gördüğünü de eklemek gerekir. Almanya'da ilk sosyoloji kürsülerinin oluşumunda Becker'in rolü ve Becker'in sosyoloji algısı için bk. Reif (2016, s. 12–13).

3 Heidelberg çevresi ibaresi tek bir entelektüel gruba değil, bu şehirde çeşitli halkalardan oluşan entelektüel atmosfere işaret etmektedir. Baktığımız kaynaklarda açıkça zikredilmese de Becker'in 1904 yılından itibaren Heidelberg'de etkin olan Eranos çevresine dahil olduğu düşünülebilir. (Giovanni Morrone, açıkça Becker'in Eranos'a dahil olduğunu belirtir de buna dair bir referans sunmamaktadır [Morrone, 2021, s. 373]). Eranos çevresi, dinin toplumsal hayat üzerindeki etkisini tarihsel perspektiften ele alan isimlerin düzenli olarak bir araya gelerek yaptıkları toplantılardan oluşmaktadır. Jürgen Kaube, Max Weber üzerine şu tespitleri ile Eranos çevresinin bilimsel araştırma zihniyetine etkisini açıkça gösterebilmektedir: "Weber kendi tipik sosyal davranış öğretisi için başlığında 'sosyoloji' terimini taşıyan birçok kitaptansa bu tür savlardan [bir önceki paragrafta sözü edildiği şekliyle Adolf Deismann'ın Pavlus'u tahkik ederken başvurduğu sosyal bilimsel yöntemleri kastediyor. – yazarın notu] daha fazla yararlanabilmiştir. [...] Eranos çevresi toplantılarında gerçekleştirilen sunumlar birbirinden bağımsız kültürleri hesaba katan ve böylelikle tipler oluşturmaya teşvik eden tarihsel karşılaştırmalar gerektirir ya da doğrudan tarihsel karşılaştırmalara dayanır." (Kaube, 2020, s. 242–243) Kaube pasajın devamında, Weber'i sosyolojiye ulaştıran yolun esasen Heinrich Rickert'in kültür kuramı, Kant ve Hegel ya da değer kuramından geçtiğini düşünenlerin "steril bir düşünce tarihi tasavvur ettiklerini" belirtir. (Burada sözünü ettiğimiz Eranos çevresini, 1933 yılında Olga Fröbe-Kapteyn tarafından kurulan diğer oluşum ile karıştırmamak gerekir.)

s. 107)⁴ Öte taraftan Becker'in savaş süresince aktif faaliyet içinde bulunması onun akademik zihniyeti ile de uyumlu görünmektedir, zira daha önce de belirttiğimiz üzere Alman oryantlizmini filolojik bir zeminden kültürel bir zemine doğru kaydırmanın ardında, oryantlizmin siyasallaşmasının da etkisi vardır (ya da diğer türlü söylemek gerekirse oryantlizm kültürel zemine kaydıkça siyasallaşmıştır) (Avcı, 2018, s. 5).⁵

Bu açıdan Becker'in hayatına bakıldığında, değişen koşullar ve rejimler altında Becker her zaman Almanya'nın kolonyal/uluslararası stratejilerini bir eğitim stratejisi ile pekiştirme gayreti içinde olduğu görülür. 1908 yılında açılmasına katkıda bulunduğu Hamburg Koloni Enstitüsü, Birinci Dünya Savaşı döneminde Osmanlı Devleti'nin eğitim meselesine dair yazdıkları, ayrıca yine Birinci Dünya Savaşı ve Weimar Cumhuriyeti döneminde eğitim bürokrasisi içindeyken ve bizzat Eğitim Bakanı olarak yurtdışı çalışmalara verdiği önem bunun göstergeleri arasında sayılabilir.

Becker'de Kültür ve Medeniyet

Bütün bunlar Becker'in hem akademisyen hem de bürokrat kimliği ile sürekli Almanya'nın kültür politikalarının göbeğinde yer aldığını göstermektedir ve Osmanlı/Türk toplumu bu politikaların önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Bu noktadan itibaren Becker'in metinlerine odaklanarak, kültür ve medeniyet kavramlarını nasıl işlevselleştirdiğine bakabiliriz. Öncelikle belirtmek gerekir ki, Becker'in 1900'lerin başından 1920'lerdeki yazılarına kadar geçen süreçte, kültür ve medeniyet kavramlarını kesin bir tutarlılık içinde kullandığını söyleyemeyiz. Kavramların işlevselleştirilmesinde dönemin şartları ve bu kavramların hangi bağlam içinde (hangi toplumlara karşı) kullanıldıkları belirleyici olmuştur. Özellikle bu son husus, yani kavramların toplumlararası ilişkileri tanımlamada anlamlı bir noktada durması (diğer taraftan akademik bilginin siyasetin stratejisi ile koşullanması) sebebiyle, kavramların işlevselleştirilmesinden söz ettiğimizi özellikle vurgulamalıyız.

4 Yine Müller'in belirttiği üzere Becker esasında 1911'deki Fas krizinden itibaren Ernst Jäckh ve başka isimlerle Doğu meselesine dair mektuplaşmaktadır. Hatta savaşın patlak vermesinin ardından 1914 yılının Aralık ayında Hamburg Senatörlerinden Werner von Melle'ye gönderdiği bir mektupta Osmanlı Devleti'nin savaşta oynaması öngörülen rolün abartılmaması gerektiği yönünde uyarıda bulunur (Müller, 1991, s. 106). Bununla birlikte 1916 yılında "Türkiye'nin Eğitim Meselesi" [Das türkische Bildungsproblem] başlıklı önemli konuşmasında, Alman İmparatorluğunun hedef ve stratejileri kadar Kayzer Wilhelm'in şahsı ile de özdeşleşerek konuştuğu görülür. (Savaş sonrasında Becker'in kendisini hızlıca Weimar'ın cumhuriyetçi atmosferine adapte ettiği düşünülürse bu da ilginç bir not olarak karşımıza çıkmaktadır.) Bu çerçevede Türkiye de Almanya'nın gelecek hedefleri içinde önemli bir noktada durmaktadır: "Biz ve Türkiye halihazırda kendi varoluşumuz için hararetle bir mücadele içindeyiz, ancak şunu biliyoruz ki bizi sürekli olarak birbirimize yönlendiren halkların değişken ruhları değil, hayati çıkarlarımızdır" (Becker, 1997, s. 124). Gottfried Hagen, söz konusu yıllarda Alman oryantlist akademisyenlerin Almanya'nın "cihad projesi"ni hazırlayan ve başlatanların arasında yer almasına da, savaşın başlamasının ardından hızla bu projenin propagandasına soyunduklarını belirtmektedir (Hagen, 2004, s. 155).

5 Öte taraftan Becker'in Birinci Dünya Savaşı içinde aldığı pozisyon, Becker'in de büyük bir saygıyla andığı Hollandalı oryantlist Christiaan Snouck Hurgronje tarafından eleştirilmesine yol açmıştır. Snouck Hurgronje Ocak 1915 yılında yayımladığı "Alman Malı Kutsal Savaş" [referans aldığımız makalede geçtiği haliyle İng. "Holy War Made in Germany", orijinali Hollandaca "Heelige Oorlog Made in Germany"] başlıklı makale ile, Osmanlı Devleti'nin cihad çağrısının esasında bir Alman projesi olduğunu ve oryantlist akademisyenlerin de bunda parmağının olduğunu belirterek onları kınar (Buskens, 2016, s. 29). Ayrıca bk. (Engberts, 2019).

Fakat Becker'in bu tarz bir işlevselleştirmeye ancak belli bir dönemden sonra gittiğinin de altını çizmek gerekiyor. Bu noktada, Becker'in 1906 tarihli "Siyaset ve Kültür Meselesi Olarak Bugünkü Doğu" [Der heutige Orient als politisches und Kultur-Problem]⁶ başlıklı makalesine bakarsak (Becker, 1997, s. 65–73), bu metinde kültür ve medeniyet kavramlarının henüz net çizgilerle birbirinden ayrıştırılmadıklarına şahit oluruz. Henüz makalenin başlığında Doğu bir kültür meselesi olarak tanımlanmıştır.⁷ Yine aynı şekilde makalenin başında Doğu'nun bir kültürel dönüşümden geçtiğinden söz edilir. Benzeri ifadeler makalenin devamında da görülmekle beraber, İslam paydasında buluşan birden fazla toplumu içinde barındıran Doğu'nun "medeniyet" kavramı altında ele alındığına şahit olmayız. Medeniyet makale boyunca yalnız bir kez (s. 71), Avrupa toplumlarına işaret etmek için kullanılır [*europäische Zivilisation*], ama makalenin geneline bakıldığında bu da tutarlı bir kullanım değildir, zira makalenin başında (s. 65) Doğu'nun Avrupa ruhunun [*europäischer Geist*] baskısı altında olduğu belirtilirken, başka yerlerde Avrupa kültüründen [*europäische Kultur*] söz edilir. Makalenin belki de en can alıcı sorusu zaten "Doğu, Avrupa kültürünü alma dirayetine sahip mi?" şeklindedir (s. 69). Görüldüğü üzere makalede kavramlar arasında bir ayırmaya gidilmediği gibi, özellikle Avrupa'ya referans verilirken kültür, ruh ve medeniyet birbirinin yerine geçebilecek şekilde kullanılmıştır.

1910 tarihli "İslam ve Afrika'nın Kolonizasyonu" [Der Islam und die Kolonisierung Afrikas] başlıklı makaleye bakıldığında ise (Becker, 1932, s. 187–210), artık söz konusu kavramların toplumlararası ilişkiler çerçevesinde farklılaştırılmaya, içeriklendirilmeye ve nihayet işlevselleştirilmeye başlandığına şahit oluruz. Üstelik bu metinde, öncekinin aksine temel hareket noktasının bu sefer "medeniyet" kavramı olduğunu görürüz. Bunda ana etken ise, Avrupalı toplumların Avrupa-dışı toplumlarla ilişkisinden ve özelde Afrika'daki kolonizasyon hareketlerinden hareketle üçlü bir gelişmişlik tablosu çizilmesidir. Buna göre modern Avrupa medeniyeti en ileri gelişmişliğe sahiptir, bunu ikinci sırada İslam medeniyeti takip eder, üçüncü sırada ise Afrikalı zencilerinki bulunur: "Şunda şüphe yoktur ki, İslam medeniyeti zencilerinkinden üstün, bizimkinden ise düşüktür" (s. 205). Burada Becker sanki Afrikalı zencilere de bir medeniyet atfediyor gibi görünür, ama esasında metnin bütününe bakıldığında Afrikalı halkları medeniyet kavramı altında değerlendirdiğini görmeyiz. En fazla, bazı bölgelerin (Tunus ve Cezayir gibi) İslam medeniyet dairesi içinde olduğuna işaret eder (s. 189) ki bu durum da onların diğer putperest Afrika halklarından üstün olmasını sağlamaktadır. Bunun haricinde Becker eğer medeniyeti

6 Türkçeleştirirken "Doğu" kelimesini kullansak da şüphesiz "Orient", genel değil özel olarak tanımlanmış bir Doğu'dur. Örneğin, Almanya'nın doğusu ile (ki burada artık "Orient" değil "Osten" kelimesi kullanılmalıdır) "Orient" arasında bir fark vardır. Bu farka makalenin "Alman toplum düşüncesinde kültür-medeniyet karşılığı" bölümünde ayrıca değinilecektir.

7 Bu makale 1906 yılının ilk aylarında gerçekleştirilen Algeciras Konferansı sonrasında, Doğu toprakları üzerinde Fransa, İngiltere ve Rusya karşısında Almanya'nın takip etmesi gereken strateji üzerine yazılmıştır. Becker, Almanya'nın Doğu'nun gelişimine sadece madden değil kültürel yönden de (eğitim aracılığıyla) katkı sağlaması gerektiğini belirtir.

tek başına kullanıyorsa bununla muhakkak Avrupa medeniyetini kastetmektedir (ör. bkz. s. 189), fakat eğer İslam medeniyetinden de söz edecekse bu sefer İslam ve Avrupa medeniyetini ayrı ayrı dile getirmektedir (ör. bk. s. 195). Bütün bunlar söz konusu üçlü gelişmişlik aşamasının bir yansıması olarak karşımıza çıkar. Medeniyet kavramı her seferinde üst kademedekinin alt kademedekini yükseltme işlevine bir atıf içerir aslında. Bu, İslam medeniyetinin Afrikalı halklar karşısındaki durumu için de asıl konumuz olan Avrupa medeniyetinin (hem İslam toplumları hem de Afrikalı “daha düşük” halklar karşısındaki) kolonizasyon faaliyetleri çerçevesinde de böyledir.

Bu noktada Becker’in aslında daha metnin başında medeniyetin alametifarikasını bize net olarak verdiğini görürüz: Buna göre medeni halklar “diğer halklarla olan ilişkisini ırk ya da dinden kaynaklanan içgüdüsel eğilimler yerine olgular ve bunların kalıcı çıkarlarına göre düzenlerler” (s. 187). Hemen bu cümlenin öncesinde de bu durumun zaten bir toplumun [*Gesellschaft*] üyesi olmanın kriteri olduğuna işaret eder. Kısaca burada anlık içgüdü karşısında, olguların tetkik edilerek rasyonalite temelinde uzun vadeli çıkarlar çerçevesinde hareket edilebilmesi medeniyetin işareti olarak kabul edilmektedir. Zaten [Avrupalı] medeni toplumlarda bu özellik en net olarak devlet aklında [devlet çıkarı, hikmet-i hükümet, Alm. *Staatsraison*] (s. 199) kendisini göstermektedir. Becker de metin boyunca esasında Avrupalı seküler devlet aklının Afrika’da nasıl hareket etmesi gerektiği üzerinde durur ve bu çıkarlar yeri geldiğinde İslam’ın etki alanının desteklenmesini de içerir, yani Hıristiyanlığın çıkarları ile birebir örtüşmez. “Şunu unutmayalım ki bizim medeniyetimizin gelişimi de ancak sekülerleşme [*Entkirchlichung*] ile mümkün olmuştur” (s. 205).

Becker’e göre içgüdüünün ırk ve dinden kaynaklandığını bir önceki paragrafta belirtmiştik. Esasında Avrupa halkları da ırk ve dine sahiptir: bu halklar beyaz ırka mensuptur (s. 189) ve Hıristiyandır, fakat bu halklar bu iki unsuru aşarak rasyonalitenin beslediği çıkarlar doğrultusunda hareket eder. İslam halkları, belirli bir ırk atfı olmadan İslam dininin ürettiği bir medeniyete sahiptir ama bu medeniyetin motor gücü tam olarak belirgin değildir. Yalnızca şu söylenebilir ki, İslam ile Batı arasında açıkça sekülerleşmeye bağlı bir eğitim [*Bildung*] farkı söz konusudur (s. 205). Afrikalı halklar ise “inkâr edilemez şekilde düşük siyah ırka” mensuptur (s. 188). İslam’ın etkisi altındaki bölgelerde bunlar ırksal özelliklerini aşarak disipline olurlar, bir maneviyat kazanırlar ve iyi davranışlar edinirler, kısaca insan kılınırlar (s. 201), eğer durum bu değil ise kendi ırklarının ürettiği bir zihniyete (s. 205) ve putperestliğe bağlı olarak medeniyet dışı bir halde kalırlar.⁸

Bu metinde kültür kavramı üzerinde ayrıntılı olarak durulduğunu görmeyiz. Kültür kavramı nadiren, farklı toplumların seviyelerini karşılaştırırken kullanılır ama bunun

8 Burada ek bir bilgi olarak Becker’in Hindistan’daki Hindu’ları da Müslümanlara denk ve onlara rakip olabilecek bir seviyede gördüğünü söylemek gerekir. Bu da, Hindistan’ı kolonileştiren İngilizlere bir avantaj sağlamaktadır. Oysa putperest Afrikalı İslam’ın etkisi altındaki Afrikalı karşısında bu rolü oynayamaz. O yüzden Becker, özellikle putperest Afrikalıların Hıristiyanlaştırılmasının Müslümanlara rakip bir güç yaratılmasına yol açarak Avrupalı devletlerin işinin kolaylaşmasını sağlayacağını (“Devlet aklı bunu talep eder: böl ve yönet [*divide et impera*]”) belirtir (Becker, 1932, s. 205).

tam anlamıyla medeniyet ile örtüştüğüne dair bir izlenim almayız. Bu metin Avrupalı devletlerin Afrika'yı kolonileştirme çabalarını merkezine aldığı için, bu halkların zihniyetini dönüştürerek onları eğitim yoluyla ileri taşıma hedefine hizmet edebilecek medeniyet kavramı etrafında inşa edilmiştir. Söz konusu kavramın ardında bir evrensellik iddiası da açıkça görünmektedir. Medeniyet Avrupa'da Alman ya da Fransız halklarına ait değildir, onların bütününe ortak malıdır. Bu çerçevede Becker Alman ve Fransız toplumları arasında bir rekabet de tasvir etmez. Oysa özellikle de Fransızların yanlış kolonileştirme stratejilerinin sonraki metinlerde Becker tarafından güçlü bir biçimde eleştirildiğini göreceğiz.⁹

1916 tarihli “Türkiye'nin Eğitim Meselesi” [Das türkische Bildungsproblem] makalesinde ise (Becker, 1997, s. 122–145)¹⁰ bu sefer medeniyet yerine kültür kavramı ağırlık kazanmıştır. Burada bir önceki metinle iki önemli fark söz konusudur: Öncelikle Avrupa halklarının ve özelde Almanların muhatabı önceki metinde medeniyet dışı ya da farklı medeniyetlerin etkisi altındaki (yani kendi medeniyetlerini geliştirememiş) Afrikalı halklar değil, yine önceki metinde etkili bir medeniyet olarak tasvir edilen İslam medeniyetinin önemli bir parçası olan Türkiye'dir.¹¹ İkinci önemli husus ise, Avrupalı halkların ve özelde Fransa ile Almanya'nın Doğu halklarına ve özelde Türkiye'ye dönük farklılaşan stratejileridir. Bu ikinci noktadan başlarsak: Becker'in 1910'da Fransız Koloni Birliği'nde yaptığı konuşmada Almanya ve Fransa'yı ortak bir cephenin, yani Avrupa medeniyetinin parçası olarak gördüğü, aralarındaki rekabeti çok fazla öne çıkarmadığı dikkat çeker. Bu çerçevede yine Fransa'nın zamanla değişen koloni stratejileri bir eleştiri konusu olmaktan ziyade doğal bir akış olarak görülür. Fransa'nın baştaki asimilasyon siyaseti (Alm. *Ausbeutungspolitik*, Fr. *assimilation*) daha sonradan düşük karakterli siyah ırkın “eğitilmesine” dayanan bir barışçıl iş birliğine (Alm. *friedlicher Gesellung*, Fr. *association*) dönüşmüştür. Fakat Fransızların en başta bu şekilde hareket etmeleri kaçınılmazdır ve Almanların da bu dönüşümden öğrenecekleri vardır (Becker, 1932, s. 188-189). 1916 tarihli metinde ise Becker'in Fransızların Türkiye'ye dönük Katolikliği ve Fransız dilini aktarmaya dayanan “kültür ve dil propagandasını” Fransızların lehine ama açık bir şekilde Türkiye'ye zarar verici olarak nitelediğini görürüz. Fransızların kültür propagandası yüzeysel ve biçimcidir, bu haliyle de durgunlaşmış ve yine biçimci karakter gösteren İslam medeniyetinin mensubu olan Türkler tarafından da kabul görmüştür. Fransızlar (İngilizler ve Ruslar da) daima kendi milli politikalarını (çıkarlarını) işletme peşinde koşmuştur. Oysa

9 Şüphesiz bu metnin aslının 22 Ocak 1922'de Paris'te Fransız Koloni Birliği'nde [Union coloniale française] Fransızca sunulan bir konuşmaya dayandığını ayrıca belirtmemiz gerekiyor (Becker, 1932, s. 187). Henüz Birinci Dünya Savaşı başlamamış ve Fransız ve Almanlar iki cephede karşı karşıya gelmemiştir.

10 Bu metnin Osmanlı-Alman eğitim ilişkileri merkezli kısa bir özeti için bkz. Gencer, 2003, s. 112–113.

11 Söz konusu dönemde Osmanlı Devleti'ni konu alan yabancı dildeki literatür ele alınırken sıklıkla hatırlatıldığı üzere burada Türkiye'den kasıt Osmanlı Devleti'dir. Fakat, metinde Osmanlı Devleti içinde hâkim millet konumundaki Türkler milletleşme ve gayrimüslimlerden ayrışma çabaları ile özellikle vurgulandığı için bu makalede Türkiye ifadesi korunmuştur.

Almanların kültür politikası, sadece kendi milli politikalarını dayanmaz, objektiftir. Almanlar sadece Türkiye üzerindeki kendi çıkarlarını değil aynı zamanda güçlü bir Türkiye'nin de ortaya çıkmasını istediklerinden, biçimci bir şekilde Batılı eğitimi Türkiye'ye aşılama çalışmayacak, Türklerle el ele vererek onların aşağıdan yukarıya milli bir eğitim sistemi kurmalarına rehberlik edecektir (Becker, 1997, s. 133–138).

Bu noktada Becker'in Türkiye'yi nasıl bir dairenin içinde resmettiğini tam olarak anlamak gerekiyor. Becker'e göre (s. 125–129) Türkiye henüz bir milli devlet olamamıştır, bir milliyetler devletidir ama çoklu yapı içinde bir halk, yani Müslüman Türkler yönetici pozisyonadadır. Malumun ilamı olarak nitelenebilecek bu bilgiyi Becker'den aktarmamızın sebebi, Becker'in burada millileşme çabası içindeki bir siyasi yapılanmayı merkeze alarak tartışmayı yürüttüğüne işaret etmek içindir. İkinci olarak, şüphesiz Türkiye'deki kültür ve eğitim ideali İslam tarafından şekillendirilmiştir. Yani millileşme çabası içindeki siyasi yapılanma milli bir kültür ve eğitim anlayışına henüz ulaşmamıştır. Burada İslam ise bir din olmaktan ziyade medeniyet olarak karşımıza çıkar. Becker 1910 tarihli konuşmasında İslam'ın din, medeniyet ve siyasi teori olarak tebarüz eden görünümünü birbirinden ayırırken (Becker, 1932, s. 206) bunları içeriklendirmemişti. Bu konuşmada içeriklendirmeye gitmemesinin sebebi, Afrika toplumları üzerindeki iki rakip medeniyeti, yani Avrupa ve İslam medeniyetini ele alırken bu toplumların Avrupa ya da İslam medeniyetinden etkilenmeleri halinde Avrupalı devletlerin çıkarlarının ne yönde şekilleneceğine odaklanmasıydı. Yani İslam medeniyeti içindeki bir hareketlenme söz konusu değildi. Şimdi ise İslam medeniyeti içinde iken Avrupa medeniyetinden etkilenerek yeni bir yol alması umulan bir topluma odaklanıldığından, bu sefer yalnızca yekpare bir İslam medeniyeti adlandırmasının buradaki iç çelişkileri açıklamaya yetmediği görülmektedir. Bu sebeple de İslam medeniyetini onu durgunluğa iten dinamikleri açıklayacak şekilde içeriden tasvir etme çabasına girmiştir.

Asıl konumuz olan kültür ve medeniyet kavramlarının işlevselleştirilmesine dönecek olursak şu sonuca ulaşabiliriz: Becker'in bu metinde karşılaştığı meseleler Afrika'daki kolonileşme faaliyetlerine kıyasla daha katmanlıdır. Afrika'da iptidai olarak görülen farklı halkların İslam ya da Avrupa medeniyet dairesine girmesinin Avrupalı devletlerin çıkarlarına etkileri ayrıntılı ele alınırken, burada zaten güçlü bir medeniyet içinde yer alan bir toplumun nasıl Avrupalı devletlere denk bir aşamaya taşınabileceği tartışılmaktadır.¹² Bu noktada da bir yandan siyasi mesele (Türkiye'nin çoklu yapısından kaynaklanan iç çelişkileri ve hakim millet eli ile milletleşme ya da milli devlete evrilme çabası), diğer taraftan ise eğitim meselesi (zaten halihazırda köklü bir medeniyet içinde yer alan toplumun Avrupa eli ile nasıl modernleştirilebileceği) ele alınmaktadır. Bu sebeple de Becker, 1910 tarihli konuşmada medeniyet kavramı üzerinde dururken,

¹² Almanya ile Türkiye'nin Birinci Dünya Savaşı'nda aynı ittifak içinde yer almaları da Almanya'ya denk bir Türkiye hedefi ele alınırken akıldan tutulmalıdır.

zira buradaki temel mesele iptidai halkların önündeki mukadder bir sorun olarak İslam ya da Avrupa eli ile medenileştirilmeleridir; 1916 tarihli metinde bu sefer kültür kavramı üzerinde durur, zira bu metindeki temel mesele bir toplumun medenileşmesi değil, hem kendisini içinde bulunduğu köklü ama durgunlaşmış medeniyetten ayırıştırması hem de Avrupa rehberliği ile yükseltmesidir. Üstelik İslam medeniyetinden ayırışmada temel hedef Avrupa medeniyetinin bir parçası olmak da değildir, kendi dinamikleri üzerinde yine kendi eli ama Avrupa'nın rehberliği ile yükselmesidir. Bu çerçevede metin gözden geçirildiğinde, metinde çok az geçen medeniyet kavramının ya bütün olarak Avrupa'ya (bk. s. 125, 126, 134) ya da İslam'a (bk. s. 131, 134) atıfla kullanıldığı görülür. Avrupalı devletlerin Türkiye üzerindeki etkisi ya da Türkiye'nin eğitim yoluyla kendisini yükseltmesi söz konusu olduğunda ise metnin bütün yüzeyine yayılmış bir halde atıf yapılan temel kavramın kültür olduğu görülür. Türkiye'nin bir kültür devleti yolunda olması (s. 124), Fransa'nın kültür propagandası (s. 132), Avrupa'nın kültür etkisi (s. 134), Türkiye'nin kültürel gelişimi (s. 136), Alman kültür aktarıcıları (s. 137), Türkiye'nin kültürel olarak güçlendirilmesi bahis konusu edilir.

Bu bölümde son olarak kısaca 1919 tarihli “Almanya'nın Kültür Politikası Ödevleri” [Die kulturpolitische Aufgaben des Reiches] bakalım (Becker, 1997, s. 224–263). Bu metin hemen Dünya Savaşının ertesinde, Alman İmparatorluğunun yıkılıp Weimar Cumhuriyetinin inşa edilmeye çalışıldığı bir dönemde yazılmıştır ve bu dönemdeki benzeri örneklerinde olduğu üzere esasında bir yıkım yaşamış toplumu yeniden toplama ve ayağa kaldırma ana hedefler arasındadır. Dolayısı ile önceki metinlerin aksine burada Almanya'nın Avrupa dışı toplumlara yönelik bir stratejisi söz konusu edilmemektedir. Alman toplumunun kendi iç dinamiklerine dair bir bakış söz konusudur. Becker buradan hareketle bu metinde tamamen “kültür” kavramını işlevselleştirmiştir. Ona göre kültür politikası “tinsel [geistig] değerlerin içeriyi istihkam etmek ve dışarıda diğer halklardan ayırmak adına bilinçli olarak halkın ya da devletin hizmetine verilmesi” olarak tarif edilir (Becker, 1997, s. 225). Yine Becker'e göre kültür bir halkın karakterinden doğar, biz de başka halklar karşısında kendi karakterimizi tıpkı Fichte ya da Humboldt gibi derinlemesine kavramalıyız diye ekler (s. 257). Bu noktada ilginç bir husus Becker'in Almanya'nın dünya üzerindeki güç mücadelesine dair düşünceleridir. 1916'da Almanya'yı Kayzer Wilhelm ile özdeşleştirerek, Wilhelm'in yayılma politikasının sunduğu ufuklara değinen Becker, 1919'da bütün bu hedeflerin başarısızlığa uğradığından bahisle “Alman halkı, Almanya'nın dünya üzerinde güç kazanmasından daha önemlidir” diyecek ve “Saf maddi ya da güç politikasına dayanan değerleri güçlendirmek şu anda sadece saçma değil aynı zamanda Almanlığa bir ihanettir, çünkü Alman ruhu tehlike altındadır,” diye ekleyecektir (s. 260). Becker'in tamamen kültür kavramına büyük bir vurgu ile dönmesinin ardında, bu iç dönüşün etkisinin önemli olduğu anlaşılmaktadır.

Alman Toplum Düşüncesinde Kültür-Medeniyet Karşıtlığı

Önceki bölümde Almanya'nın 20. yüzyılın başında içinde bulunduğu çeşitli toplumlararası konumlar çerçevesinde Becker'in kültür ve medeniyet kavramlarını farklı bağlamlarda nasıl işlevselleştirdiğini anlamaya çalıştık. Bu farklı metinlerde kavramların kullanılmasının haricinde, Becker'in orijinali 1918 yılında yayımlanan "İslam medeniyetinin kökeni ve doğası" [Ursprung und Wesen der islamischen Zivilisation] başlıklı metninde bu iki kavrama kısa ama açık bir tanım ortaya koyduğunu da görürüz. Buna göre kültür, "milli [*völkisch*]¹³ bir karaktere ve yerel bir toprak kokusuna sahipken, medeniyet ise kültür ürünlerinin bir toplamı olup, ihraç ya da ithal edilebilir" (Becker, 1997, s. 171). Becker'in burada medeniyetin şehirli kökenlerine de ayrıca vurgu yaptığını belirtmemiz gerekiyor. Üstelik Avrupa ve İslam medeniyetleri karşılaştırıldığında bu ikisinin de ortak bir köken olarak Helenlikten neşet bulduğu üzerinde durmakta, fakat İslam ve Avrupa toplumlarındaki farklı "kültür elementlerinin" bu iki medeniyetin birbirinden ayrışmasına da yol açtığını eklemektedir. Bu çerçeveden bakıldığında Becker'de kültür ve medeniyet aşamalı olarak birbirlerini tamamlayan iki süreç olarak değerlendirilebilir.

Fakat 18. yüzyıl sonundan itibaren Alman toplum düşüncesi geleneğine bakıldığında kültür ve medeniyetin bu örtüşmeye aykırı şekilde gittikçe birbirine tezat teşkil edecek şekilde işlevselleştirilen iki kavrama dönüştüğüne de ayrıca şahitlik ederiz. Bunun bir örneğini Thomas Mann'ın Birinci Dünya Savaşı yıllarında yazmaya başlayıp ilk olarak 1918 yılında yayımladığı kitabı "Bir Gayrisiyasinin Gözlemleri" [Betrachtungen eines Unpolitischen] kitabında buluruz: "Tin [*Geist*] ile siyaset arasındaki fark kültür ve medeniyet, ruh [*Seele*] ve toplum, özgürlük ve oy hakkı, sanat ve edebiyat arasındaki farkı ihtiva eder: ve Almanlık kültürdür, ruhtur, özgürlüktür, sanattır ve medeniyet, toplum, oy hakkı, edebiyat değildir" (Mann, 1974, s. 31). Mann burada kültürü Almanlık ile özdeşleştirir, medeniyetin temsilcisi olarak ise herkesten önce Almanların 18. yüzyıldan bu yana olduğu kadar Birinci Dünya Savaşında da muarız konumundaki Fransızlar öne çıkar. Burada Mann'ın bu karşıtlığı nasıl temellendirdiğine girmeyeceğiz, fakat kısaca şuna hızlıca tekrar işaret edebiliriz: Becker'in kültür ve medeniyeti birbirinin tamamlayıcısı sunmasının aksine burada birbirini dışlayan (çatışan) bir kavram çifti ile karşılaşıyoruz.

Kültür ve medeniyetin birbirine karşıt olarak nasıl işlevselleştirildiğini daha iyi anlayabilmek için bu karşıtlığın 18. yüzyıl sonundan 20. yüzyıl başına nasıl geliştiğine kısaca bakmakta yarar var. Esasında, söz konusu dönem aynı ya da benzer mefhumlara

13 "Völkisch" kavramı kökeni itibarıyla halk (Alm. *Volk*) kelimesinden gelmekle beraber, 19. yüzyıldan Nazi rejiminin sonuna kadar politik kullanımına bağlı olarak etnik ya da ırkî özelliklere atıfla geniş bir yelpaze içinde anlam kazanmıştır. Kelime esasında ilk olarak 1875 yılında Hermann von Pfister tarafından dilde saf-laşma gayesi ile Latince "national" kelimesine alternatif olarak önerilmiştir. Kelimenin önerilmesi ve farklı politik anlamlarla yüklenmesinin genel olarak Almanların kimlik arayışının bir yansıması olduğu rahatlıkla düşünülebilir. Burada Becker'in özel bir politik referansa sahip olmadığı düşünülerek kavram "milli" olarak karşılanmıştır. (Kavramın kullanımına dair detaylı bir araştırma için bk. Hartung, 1996).

dair yakın anlamlı birçok kavramın ortaya çıktığı bir dönemdir. Alman zihin dünyasını şekillendiren birçok kavramın ilk inşa dönemi olan 1750-1850 arasının Koselleck tarafından “geçit dönemi” olarak adlandırıldığını makalenin henüz başında dile getirmiştik. Kavramların ilk çıkış döneminde anlam sınırları da henüz tam olarak netlik kazanmamıştır. Bu sebeple Almanca’daki *Aufklärung*, *Kultur*, *Bildung*, *Geist*, *Zivilisation* (ya da *Zivilisierung*) birçok zaman birbirlerini destekleyecek ya da birbirlerinin yerine geçecek şekilde kullanılmıştır.¹⁴ Özellikle 1870’lere kadar Alman toplum düşüncesinde söz konusu kavramların içeriklendirilmesinin ya da bizzat tercih edilen kavramların kişiden kişiye değişiklik gösterdiği gözlemlenebilir. Bu çerçevede esasında bütün bir düşünce havzası üzerinde etkin olan bir kültür ya da medeniyet kavramından söz etmek yerine, Kant’ın, Herder’in, Fichte’nin kullandığı anlamda kültür kavramlarından söz etmek çoğu zaman daha yerinde gözükmektedir. Öte yandan şüphesiz kavramların ortaya çıkışı yapısal süreçlerin de yansımasıdır. Bireylerin içeriklendirmesi ve kavram tercihleri farklılaşsa da, bunların somut yapısal süreçlere verilen cevaplar olduğu ve aynı akım içinde yer aldıkları da açıktır. Nesnel ve öznel olarak görülebilecek bu iki kutup arasında kavramların nasıl şekillendiğinin değerlendirilmesi gerekir.

Kültür ve medeniyet karşıtlığının nasıl oluştuğu sorusuna dönecek olursak, bu karşıtlığın büyük ölçüde 1880-1914 yılları arasında inşa edildiğini görürüz (Pflaum, 1967, s. 313). Şüphesiz bu iki kelime Alman toplum düşüncesi içinde belirttiğimiz üzere 18. yüzyıl sonu itibariyle kullanılmaya başlamıştır. Bu yüzyılda Aydınlanma’nın ve Fransız entelektüel havzasının Alman entelektüeller üzerindeki etkisi (bu anlamda Fransızlarla rekabet), daha sonradan Alman topraklarının 19. yüzyıl başında Napolyon işgali altında kalması ve bu işgalin bıraktığı izler söz konusu kavramların inşasında etkin görünmektedir. Bu dönemde özellikle kültür ve medeniyet kavramlarının anlam alanı çok daha geniş görünmekte ve özellikle daha önce de belirtildiği üzere *Bildung* gibi farklı kavramlarla da kesişmektedir. Pflaum, 1850’lere kadar birçok farklı kavramın yakın anlamlı olarak kullanıldığını fakat bunlar içinden *Kultur* ve *Zivilisation*’un ayakta kaldığını belirtmektedir (Pflaum, 1967, s. 298) Geuss’a göre ise Almanca’da kültürün üç farklı yansıması *Kultur*, *Bildung* ve *Geist* şeklinde olmuştur, Hegel’in vurguladığı anlamda *Geist* 1870’lere kadar *Kultur*’u bastırarak belirgin bir kültür anlayışının ortaya

¹⁴ Bu kavramların Türkçeye tercümesi üzerinde de ayrıca durmak gerekiyor. *Aufklärung*’un Aydınlanma ve *Zivilisation*’un medeniyet (uygarlık) olarak tercümesinde bir ittifak söz konusu iken *Kultur* bilindiği üzere Ziya Gökalp tarafından ekin ya da hars gibi kelimelerle karşılanmış bugün ise kültür üzerinde yine bir mutabakat oluşmuş görünmektedir. *Bildung* ve *Geist* gibi kavramlar ise daha netameliidir. *Bildung*’un Alman toplum düşüncesi içinde de çok geniş bir anlam havzasına sahip oluşu, bu kavramın Türkçeye tek bir kelime ile tercüme edilmesini zorlaştırmaktadır. (Aynı problemin İngilizcede de olduğu net olarak görünmektedir. Bkz. Koselleck, 2009, s. 113–114). *Geist* yine tin ya da ruh gibi farklı karşılıklar bulabilse de örneğin bu kelimeyi Max Weber’in *Protestan Ahlaki ve Kapitalizmin Ruhunu* [Die Protestantische Ethik und der Geist des Kapitalismus] kitabından ödünç alan Sabri Ülgener’in kavramı “zihniyet” olarak karşıladığı da görülmektedir. Dolayısı ile tercüme kavramlar ele alınırken de, bu sefer tercümenin yapıldığı dil havzası dikkate alınarak, yine bir “kavramlar tarihi” perspektifinin devreye sokulmasının kaçınılmaz olduğu görülmektedir. Kavramlar tarihi için bkz. (Koselleck, 2009). Tercüme ve kavramlar tarihi ilişkisi üzerine bir tartışma için bkz. (Plotnikov, 2017).

çıkmasını engellemiştir (Geuss, 1996, s. 158). Bu noktada şu iki hususu da belirtmek gerekir: Kültür kavramı ilk ortaya çıkış döneminde bir yandan bireye diğer yandan halka ait bir gelişim sürecine atıfla iki uçlu bir şekilde kullanılmıştır ve hatta birçok yazarda bireye yönelik atıf daha öndedir. Bireye yönelik vurgu çoğaldıkça kavramın *Bildung* ile daha fazla iç içe girdiği de düşünülebilir. Diğer taraftan bu ilk dönemde ve esasında 1880'lere kadar kültür ile medeniyet arasında istikrarlı bir karşılık inşa edilmemiştir. Kant'ın kültür ile medenileşme (*Zivilisierung*) arasında kurduğu karşılık haricinde 19. yüzyılın önemli bir kısmında bu iki kavram ya örtüşen ya da eşanlımlı olacak şekilde kullanılmaya devam etmiştir (Pflaum, 1967, s. 298).

Peki 19. yüzyılın ilk yarısındaki bu anlam çoğulluğunun 1880'lerden sonra belirli bir yöne doğru evrilmeye başlamasını nasıl yorumlamak gerekir? Bu noktada birbiriyle sıkı bağlantıları olmakla beraber iç ve dış etkenler olmak üzere iki farklı süreç üzerinde durulmalı. 19. yüzyılın ikinci yarısında daha Almanya 1871 yılında siyasi birliğini sağlamadan önce Alman toprakları üzerinde ciddi bir şehirleşme ve endüstrileşme süreci kendisini göstermiştir. Bu süreç şüphesiz ki yüzyılın sonuna doğru çok ciddi şekilde artmıştır. Bu çerçevede 19. yüzyılda Alman entelektüellerinin temel iki meselesinin kırdan şehre göçerek işçi sınıfını oluşturan insanların yaşadığı hayat şartlarına bağlı problemlere işaret eden sosyal mesele (*soziale Frage*) ile bir Alman kimliği oluşturmanın sancularına denk gelen milli mesele (*nationale Frage*) olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Bu iki temel mesele Alman entelektüellerin gündeminden 20. yüzyılın başında dahi çıkmamasına rağmen¹⁵, özellikle 1880'lerden sonra bunlara bizim modernlik meselesi olarak adlandırabileceğimiz üçüncü bir meselenin dahil olduğunu görürüz. Modernlik olgusu toplumun dönüşmesi (şehirleşme, sanayileşme gibi) ve ilerleme (teknolojik yenilikler gibi) birçok farklı uca sahip olmakla beraber, bu dönüşüm ve ilerleme süreçleri kendi içinde çelişkiler barındırmakta ve nihayetinde bir kültür krizi (*Kulturkrise*) olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁶ Söz konusu yıllardaki modernlik ya da kültür krizi şüphesiz Almanya'ya özgü değildir. Hatta bu kriz kendisini Almanya'dan ziyade öncelikle Avusturya ve Fransa'da göstermiştir ve bu durum *fin de siècle* (yüzyılın sonu) başlıklı bir literatürün de oluşmasını sağlamıştır. Fakat Marchand ve Lindenfeld'in belirttiği üzere (Marchand & Lindenfeld, 2004, s. 1–3) şehirleşme, siyasi radikalleşme, yozlaşma histerisi, milliyetçiliğin yükselişi, sanatta ve edebiyatta modernizm akımı anabашlıkları ile işaret edilen bu dönemin söz konusu özelliklerini kendine has biçimleri ile Almanya'da

¹⁵ Burada "20. yüzyılın başında dahi" ibaresini kullanmamamızın sebebi şudur: Siyasi açıdan 1871 yılında Almanya'da Avusturya'yı dışarıda bırakan "küçük Almanya" formülüyle dahi olsa bir siyasi birlik sağlanmış ve birlik meselesi (*Einheitsfrage*) çözümlenmişse de bu Alman kimliğine dair soru işaretlerini ortadan kaldırmamış ve belki de bu soruların daha fazla gündeme getirilmesine yol açmıştır. Diğer taraftan 1880'lerde Bismarck'ın getirdiği sosyal politikalar 1860'lardan itibaren ortaya çıkan sosyal mesele tartışmalarına devletin çözüm yolunda bir müdahalesi olarak görülebiliş özellikle çalışma hayatına dair belirli güvencelelerin hayata geçirilmesini sağlasa da, sosyal mesele yeni görünüşleri ile gündem olmaya devam etmiştir.

¹⁶ Almanya'da 1890'lardan 1933 yılındaki Nazi iktidarına kadar tartışılmaya devam eden ve Weimar Cumhuriyeti yıllarında zirvesine ulaşan kültür krizi, esasında yozlaşma ve fırsat, "iyimserlik ve kötümserlik" anlamlarını aynı anda/birlikte ihtiva eden "modern bir kriz bilinci"ne de işaret etmektedir (Drehsen & Sparr, 1996, s. 12).

da gözlemek mümkündür.¹⁷ Özellikle Almanya’da eskiden yeniye doğru geçiş süreci içinde ortaya çıkan kriz durumu kendisini sosyal bilimlerde en bariz biçimde Tönnies’in cemaat-cemiyet (*Gemeinschaft-Gesellschaft*) ayrımında göstermiştir.¹⁸ Fakat Almanya’yı yüzyıl sonundaki bu kültür krizi sürecinde farklı kılan bir özellik, krizin milli kimlik ile yakından ilgili olmasıdır. “Siyasi birliğini çok geç bir tarihte gerçekleştiren Almanya’da [...] birleşmiş bir tarz ya da anlam eksikliği çoğu Alman için fazlasıyla rahatsızlık vermektedir” (Marchand & Lindenfeld, 2004, s. 5). “[G]erçek Alman ruhunu [*Geist*] tanımlama hakkı[nı] ele geçirmek için şiddetli bir rekabet” söz konusudur (Marchand & Lindenfeld, 2004, s. 4). 1871’deki siyasi birlik, Alman birliğinin kabuğunu oluştururken bu sefer içeride birlik tesis etmek için uğraş verilmektedir. Bu da milli kimlik meselesini gündeme getirmektedir.¹⁹ “Teknik-endüstriyel *Zivilisation* karşısında insancıl *Kultur*” vurgusu burada devreye girmektedir (Thomas Nipperday’a referansla Drehsen & Sparr, 1996, s. 15–16). Bu durumu Almanların geç-modernleşme ya da geç-endüstrileşme tecrübeleri ile beraber okumak gerekmektedir. Teknik-endüstriyel ilerlemenin bu en canlı döneminde, Almanlar “teknige (medeniyet) kavuştuk ama kültürü kaybediyoruz” duygusu ile hareket etmeye meyletmektedirler. Bu da gittikçe İngiltere ve özellikle de Fransa’nın medeniyet, Almanya’nın ise kültür ülkesi olarak belirdiği bir ayrımı beslemiştir.

Kültür ile medeniyet arasındaki karşıtlık milli ve modernlik meselesi ile yakından ilgili görünmektedir. Teknik ilerlemenin olumsuz etkilerinin Alman kültür anlayışı ile

17 Marchand ve Lindenfeld bu dönemde Avusturya ve Fransa’nın siyasi nüfuz alanı olarak düşüşe geçen ve yükseliş halindeki Almanya’nın baskısı ile karşı karşıya kalan iki ülke olduğuna da ayrıca dikkat çekmektedir. Fransa ve Avusturya’daki *fin de siècle* krizi bir anlamda siyasi düşüş ile kültürel yükseliş arasındaki çelişkidir (Marchand & Lindenfeld, 2004, s. 1).

18 Modernlik ya da kültür krizi karşısında geliştirilen tepki, Batı Avrupa toplumlarına paralel olarak bütün bir Alman entelektüel sahasını yeniden şekillendirmiş görünmektedir. Alman entelektüelleri yalnızca içerik olarak değil yeni bir metot arayışı ile de bu krize tepki göstermiştir. Söz konusu dönemde Alman entelektüellerinin toplumsal konumları ile bağlantılı olarak geliştirdikleri tepkiler üzerine bkz. (Hughes, 1985), özellikle VI. ve VIII. bölümler ve (Ringer, 1990). Söz konusu dönemde sosyal bilimlerin kriz algılayışı çerçevesinde yeniden şekillenmesine dair bir metin için bkz. (Achem, 1996).

19 Milli kimlik ile kültür arasındaki ilişkiyi birbirleriyle ilintili olarak da görülebilecek iki farklı örnekte daha izlemek mümkündür. Bunların ilki Şansölye Bismarck’ın Katolik Kilisesi karşısında 1872-1878 yılları arasında yürüttüğü kültür savaşı, yani *Kulturkampf*’tır. *Kulturkampf* devlet ile Katolik Kilisesi arasında özellikle eğitim alanı üzerindeki bir güç savaşı ve/ya da Katolik Güney karşısında Protestan Kuzey’in öne çıkarılmasının yanında kuzeydoğu Almanya’nın hızlıca Polonyalaşması karşısında (bu anlamda Alman milli kimliğinin korunması) bir tedbir olarak düşünülmüş da görünmektedir (*Kulturkampf*’ın bu yönünü öne çıkaran bir makale için bkz. Blanke, 1983). Diğer taraftan Max Weber 1895 yılında Freiburg’da yaptığı meşhur konuşmasında yine doğu Almanya’nın Polonyalaşması tehlikesine işaret etmiştir. Şüphesiz Weber burada saf milliyetçi ve hatta ırkçı bir pozisyon alarak konuşmamıştır. Onun millilik vurgusu, iktisadi politikalarla bağlantılı olarak devletin milli bir güç olarak varlık gösterebilmesi ile yakından ilgilidir. Öte taraftan Weber’in yükselen burjuvazi ile arazileri üzerinde ucuz emek olarak Polonyalı köylülere muhtaç olan doğu Almanya’daki soylular arasındaki sınıfsal gerilime de işaret ettiğini ayrıca anmak gerekiyor. Fakat nihai keredede Mommsen’in vurgusu ile “Weber’in milli güç teorisi [...] hakiki bir kültürel ideale yaslanmaktadır” (Mommsen, 1984, s. 65). Bu noktada Weber’in Protestan Etik tezine söz konusu kültürel ideal çerçevesinde yeniden bakmakta da fayda vardır. Son olarak şunu belirtmek gerekir ki, bu dipnotta belirttiğimiz iki durum bizim kültür kavramı etrafında yaptığımız tartışmanın merkezinde yer almasa ve bu iki örnekte kültürün içeriği muğlak olarak karşımızda dursa da, yine de dönem içinde millilik ile kültür arasındaki ilişkinin çok boyutluluğunu göstermeleri açısından akıldaki tutulmayı hak etmektedirler.

örtüşmediği 1880-1914 yılları arasında artık bir kabul haline gelmiştir. 1914 yılında başlayan Birinci Dünya Savaşı ise bu karşıtlığı nihai bir evreye taşımıştır (Pflaum, 1967, s. 313), zira medeniyetin temsilcileri İngiltere ve Fransa ile kültürün temsilcisi Almanya artık savaş meydanında da karşı karşıyadır. Bu anlamda Birinci Dünya Savaşı Almanların kültür savaşı olarak nitelendirmek de mümkündür.²⁰

Bölümün başlarında Thomas Mann'ın kültür-medeniyet karşıtlığı ve uyumsuzluğu üzerine alıntıladığımız sözlerini 1880'lerden itibaren şekillenen süreç üzerinden anlamak gerektiği kanaatindeyiz. Fakat bütün bu süreci toplumlararası ilişkiler çerçevesinde yeniden gözden geçirmekte fayda vardır. 1880'li yıllardan itibaren gelişen kavramlar arasındaki bu karşıtlık²¹ bir yandan Almanya'nın kendi içinde geçirdiği bir dönüşümün sancılarını yansıtmakta, diğer taraftan ise bu sancıların Avrupa toplumlarının kendi aralarındaki çekişmelerden ne yönde beslendiğine işaret etmektedir. Yani kültür-medeniyet karşıtlığı öncelikli olarak Almanya'nın ama aynı zamanda da Avrupa'nın iç çelişkilerinden beslenmektedir. Daha özelde bakarsak temel problem Almanya'nın kendi Batısı ve Doğusunu nasıl tarif ettiği ve kendini bu Batı ve Doğuya göre nasıl konumlandığıdır.

Bu noktada iki hususun altını çizmemiz gerekiyor tekrar: Öncelikle Batı ve Doğu kavramlarının içeriği, Almanya söz konusu olduğunda yine 19. yüzyıl boyunca toplumlararası ilişkilere göre değişkenlik göstermektedir. İkinci husus ise, Avrupa içindeki Doğu (*Osten*) ile Avrupa dışındaki Doğu (*Orient*) arasında da ciddi bir içerik farkının bulunduğu. Bu sebeple farklı toplumlararası ilişkiler çerçevesinde berraklaşan bu iki Doğu (ya da *Westen* ve *Okzident* olmak üzere iki Batı) arasında bir ayırım gözetmek gerekir.

Avrupa içi toplumlararası ilişkilere odaklanıldığında, Almanların kendilerini büyük ölçüde Batıya tekabül eden Fransa, İngiltere ve ABD ile Doğu'ya tekabül eden Rusya

20 Burada kültür ve medeniyet arasındaki karşıtlığın, Birinci Dünya Savaşı ile birlikte Almanların Fransız ve İngilizler tarafından yeniden barbar ya da Hun olarak nitelenmeye başladığı ortamda arttığına altını da çizmek gerekiyor. İçeriği itibarıyla söz konusu kavramlar arası karşıtlığı yansıtmaya da, 1914 yılında 93 Alman entelektüeli tarafından imzalanan (bir kısmı sonradan imzalarını çekmiştir) ve "93'lerin Çağrısı" (*Aufruf der 93*) olarak bilinen, "Medeni Dünyaya Çağrı" (*An die Kulturwelt. Ein Aufruf*) başlıklı metin incelenmeye değerdir. Almanların savaşın başında tarafsız Belçika'yı işgal etmeleri, bu sırada birçok sivilin ölmesi ve aynı zamanda Leuven şehrindeki tarihi üniversite ve kütüphanenin zarar görmesi, Almanların yukarıda belirtildiği üzere barbar Hun ve medeniyet düşmanı olarak suçlanmasının önünü açmıştır. Söz konusu metin de bir anlamda karşı atağa geçen bir savunma metni olarak ortaya çıkar. Buna göre İtilaf devletlerinin Almanlar aleyhine çıkardıkları haberler tamamen yalandır. Üstelik yine İtilaf devletlerinin Alman kültürü ile değil Alman militarizmi ile savaştıkları tezi de geçersizdir, zira "Alman militarizmi olmasa Alman kültürü çoktan yeryüzünden silinirdi." Esasında bu metin "1914 Fikirleri" (*Ideen von 1914*) olarak bilinen ve kısa zamanda bütün Alman kamuoyunu hüküm altına alan algının bir parçasıdır. Buna göre Almanya, Rüdiger vom Bruch'un sözleri ile, "düşmanlar tarafından tecrit edilmiş bir dünyada bulunmakta; Alman kültürünü Doğu barbarlığına, sığ Batı medeniyetine ve İngilizlerin tüccar ruhuna karşı korumaktadır. Bütün bunların ortasında savaş insanları kültür çözümlen, kitle toplumunun materyalizminden ve idealist nabızların donuklaşmasından kurtarıcı bir çıkış yolu olarak belirlemiştir." Çağrı metni ve vom Bruch'un metin üzerine kaleme aldığı yazı için bkz. (*Der Aufruf der 93 "An die Kulturwelt!" (1914.)*, 2006).

21 Kavramların karşıt olarak konumlanmalarını, daha önceden içiçe geçen anlam bulanıklığının giderilmesi ve berraklaşması olarak yorumlamak da mümkündür. Diğer taraftan ise yine kavramların anlamları berraklaşıkça, özellikle siyasi olarak işlevselleştirilme kapasitelerinin de arttığını eklemek gerekir.

arasında orta bir noktada konumlandıkları dikkat çeker. Bu ara konum, zaman zaman (ya da Almanya içindeki kimi politik kamplar tarafından) Batı içine yerleştirilmeye çalışılsa da, Doğu yani Rusya daimi bir tehdit olarak karşımıza çıkar. Batı, özellikle Amerikan ve Fransız Devrimleri ile Aydınlanma düşüncesi sonrası yükselişte olan liberal değer ve kurumların temsilcisidir; Doğu ya da Rusya ise despotizmin. Batı ile özdeşleşme, özellikle milli birliğin henüz sağlanmadığı 1871 öncesindeki liberal eğilimler için geçerlidir. Fakat özellikle cephenin bir tarafında Fransa ve İngiltere'nin diğer tarafında Rusya'nın olduğu 1854 yılındaki Kırım Savaşı, Almanların bu iki kamptan birine dahil olmayarak söz konusu ara konuma saptanmalarının en belirgin görünümü olarak karşımıza çıkar (Bavaj & Steber, 2017, s. 10). Alman entelektüeller Batı ile olan uyumsuzluklarını, modernleşmeye geç katılma süreci ile birlikte, bir “özgün yol” (*Sonderweg*) açıklaması ile aşmaya çalışacaklardır.²² Bunun yanında 19. yüzyılın ilk yarısından Birinci Dünya Savaşı yıllarına kadar çeşitli entelektüellerin kalemleri tarafından gündemde tutulan Almanların önderliğinde iktisadi ve siyasi olarak konsolide edilmiş bir Orta Avrupa (*Mitteleuropa*) düşüncesinin de yine Batı ile Doğu arasında sıkışmış Almanya için bir çözüm önerisi olduğu düşünülebilir.²³ Batı ve Doğu kavramlarının 19. yüzyıldaki “bilimsel ırkçı” açıklamalardan da beslendiğini görüyoruz aynı zamanda. Buna göre Batı Romano-Cermen, Doğu ise Slav ırkının kültürel bir yansımasıdır. Hatta 19. yüzyılın sonlarında Rus Yahudilerinin Rusya'nın batısına doğru göç etmeleri sebebi ile Yahudilik de Slav ırkının yanı sıra geri kalmış Doğu'nun bir parçası olarak değerlendirilir. (Bavaj & Steber, 2017, s. 14) Fakat bu tabloda da Almanların kendilerini bütün olarak Batı içine yerleştirmedikleri ve Batı ile Doğu arasındaki belirsiz konumlarının sürdüğü görülür.

Birinci Dünya Savaşı yılları ise Almanya'nın özellikle “Batı” karşısında bu sefer çok daha kesin ve önceki dönemlerin kısmi belirsizliğinden arınmış bir şekilde pozisyon almasını beraberinde getirir. Cephenin karşı tarafında yer alan Fransa ve İngiltere yine

22 *Sonderweg* kavramının tarihi de bize Almanların Batı ile olan ilişkilerini kavrayışlarına dair önemli bilgiler vermektedir. *Sonderweg*'in 19. yüzyılda Alman entelektüelleri eliyle pozitif bir anlam yükü ile (Almanların Batıdan üstünlüğü iması) inşasından 1945'te Nazi rejiminin devrilmesinin ardından bu sefer negatif bir anlam yükü ile (Almanların özgün yolunun Nazi rejimi ile sonuçlandığına işaret ederek) yeniden ele alınması hakkında bkz. (Blackbourn & Eley, 1984, s. 1–34)

23 *Mitteleuropa* düşüncesinin Alman tarihi içindeki rolüne dair güzel bir özet şu satırlarda buluyoruz: “Mitteleuropa terimi hiçbir zaman sadece coğrafi bir terim olmamıştır: aynı zamanda politik bir terimdir de, tıpkı siyaset bilimcilerin politik düşüncelerin ya da kavramların eş anlamlısı olarak kullandıkları Avrupa, Doğu ve Batı gibi. Geleneksel olarak bakıldığında Mitteleuropa Avrupa'nın doğusu ile batısı arasındaki kısımdır. Kulağa ne kadar basit gelse de, Mitteleuropa'nın mevcut en kesin tanımı belki de budur. Bir siyaset felsefesi (*Ideengeschichte*) terimi olarak Mitteleuropa Batı'dan gönülsüz de olsa kopmaya Doğu'dan ise bilinçli bir ayrılmaya işaret eder. Bu anlamda Mitteleuropa hem Doğu karşıtı hem de Batı karşıtıdır. Tarihsel olarak Almanlar Mitteleuropa'yı (kendilerine dair sahip oldukları algı itibarıyla) siyaseten zayıf oldukları dönemlerde içinde buldukları tecridi aşmak için bir yol, siyaseten güçlü oldukları dönemlerde ise hegemonik hırslarını meşrulaştırmanın bir aracı olarak görmüşlerdir. Mitteleuropa'nın Avrupa'nın merkezindeki farklı etnik ve kültürel gruplar arasında aracı (*Mittler*) olduğu ek bir boyutu da bulunmaktadır. Bu anlamda, Mitteleuropa'nın savunucuları gerçek anlamıyla çokkültürlü bir toplumu öne çıkarmak suretiyle bölgenin kültürel birliğini ve ortak geleneklerini vurgulamışlardır.” (Brectefeld, 1996, s. 1–2) Burada belirtilmesi gereken ek bir not, Mitteleuropa'nın büyük ölçüde iktisadi ve politik bir anlam taşıdığı ve çokkültürlülük vurgusunun 19. yüzyıldan özellikle 1918 sonrasında Nazi rejiminin önünü açan sürece kadar Almanların üstünlüğünü vurgulayacak şekilde değişime uğradığıdır.

liberal ve demokratik Batı'nın temsilcileridir fakat bu sefer, yukarıda Thomas Mann örneğinde gördüğümüz üzere Alman entelektüeller kendilerini bu kurum ve değerlere cephe alacak şekilde Batı'nın karşısında konumlandırır. Bu anlamda Batı'nın kesin bir içeriği kavuşması medeniyet kavramının da benzer bir kesinliğe kavuşmasına paralel olarak devreye girer. Yozlaşmanın karşılığı olarak medeniyet Batı ile özdeşleşirken, bunun karşısında Alman kültür anlayışı devreye girer.

Görüldüğü üzere özellikle Birinci Dünya Savaşı yıllarına geldiğinde kültür-medeniyet karşıtlığının kemikleşmesinde Almanya'nın Batı algısında görülen dönüşümün belirleyici bir rolü vardır. Fakat 19. yüzyıldan 20. yüzyıla dalgalanmalarla gerçekleşen bu kemikleşme sürecinin temelde Avrupa içi bir çekişme sürecine denk geldiği, (1854 Kırım Savaşı örneğinde görüldüğü üzere) Avrupa içindeki Batı-Doğu çekişmesinin ve ayrıca Avrupa içinde Almanya'nın kendisine bir yer edinme gayretinin bir yansıması olduğu rahatlıkla iddia edilebilir. Bir adım daha ileri gidersek, Almanya'nın Avrupa içindeki yerine dair kavga, Birinci Dünya Savaşı yıllarındaki kemikleşmeye paralel olarak geri plana itilse de, özellikle 19. yüzyılın ortasında Almanya'daki siyasi kamplar arasındaki çekişmenin de bir yansıması olarak kabul edilmesi gerekir.

Bavaj ve Streber (2017, s. 16), kültür-medeniyet arasındaki karşıtlığın 19. yüzyıl sonundan itibaren gelişen koloni siyasetlerine de yansıması olduğunu ve "Alman kültür misyonu"nun "Batı medeniyeti"nden ayrıştığını söyler. Fakat Carl Heinrich Becker'in metinleri üzerinden makalenin önceki bölümünde göstermeye çalıştığımız üzere, yer yer örneğin Fransız ve Alman misyonları arasında bu karşıtlığa referans yapan bir ayrışma söz konusu olsa bile, esasen bu iki kavram koloni siyaseti içinde kesin bir karşıtlık içinde yer almazlar. Koloni siyasetinin nesnesi olan bölgenin (Afrika ya da Osmanlı Devleti gibi) tarihsel konumu, Almanya'nın Avrupalı bir devlet ya da bağımsız bir ulus-devlet olarak hareket etmesi gibi değişkenler bu iki kavramın içeriklendirilmesini ve işlevsellendirilmesini belirler. Burada özellikle belirtilmesi gereken husus ise, koloni siyasetinin Almanya'nın Avrupa içindeki konumlanmasından bağımsız olarak yeni bir Doğu'yu (bu sefer *Orient* olarak) gündeme getirmesidir.

Alman topraklarındaki *Orient* algısı şüphesiz yeni değildir ve özellikle Osmanlı Devleti söz konusu olduğunda Türklerin Hıristiyanlığın baş düşmanı olarak portre edilmesi Martin Luther'in metinlerine kadar geri gider. Almanların ilgisini şüphesiz oryantalizm çalışmaları üzerinden takip etmek mümkündür. Daha önce de belirttiğimiz üzere 19. yüzyılın sonlarına kadar oryantalist ilginin kaynağı öncelikle teolojik, daha sonra ise filolojik olmuştur. Teolojik aşamada özellikle İslam'ın Hıristiyanlığa rakip bir din olarak görülmesi, filolojik aşamada ise Fransız oryantalist Silvester de Sacy'nin etkisi ve özellikle de Alman romantizminin ilgisi belirgindir. Fakat bu oryantalist ilgide de, Fransız ve İngilizlerin aksine siyasi/askeri ayağın eksik olduğu görülür, zira Almanların henüz bir koloni siyaseti oluşmuş değildir. Bu durum 19. yüzyılın sonlarına

doğru Almanlar milli birliklerini sağladıktan ve diğer Batılı güçlerle rekabet etmeye başladıktan sonra değişecektir. Almanların bir koloni siyaseti geliştirme çabaları *Orient*'e bakışı da değiştirecek tehdit/rakip (teolojik aşama), hayal/gerçeküstü (filolojik aşama) *Orient*'e yönelik artık daha kültürel/sosyolojik bir bakış geliştirilmeye çalışılacaktır.

Bu noktada George William Griffin III (2009, s. 31) tarafından yapılan bir tespiti burada özellikle belirtme ihtiyacı duyuyoruz. Griffin III'ün belirttiği üzere, 19. yüzyılın sonu 20. yüzyılın başında *Orient*'e dönük bu yeni ilgi, ister oryantalist/entelektüel çalışmalar ister siyasi/askeri hareketlilik yolu ile olsun, Alman birliği sağlansa bile bir Alman kimliğinin henüz netlik kazanmadığı bir sürece tekabül eder. Bu da bir yandan Almanların kendi kimliklerini Fransızların “medeniyet” yolu ile yaptığı gibi diğer toplumlara ithal etmesini güçleştirirken, diğer taraftan ise *Orient*'in Alman kimliğini inşa etmek için potansiyel bir kaynak olarak görülmesini de beraberinde getirmiştir. Griffin III, Goltz Paşa [Wilhelm Colmar von der Goltz] örneğini verir: Osmanlı toplumunu gelişmemiş, geri kalmış bir toplum olarak görmekte ama bu geri kalmışlıkta aynı zamanda yozlaşmış Batı'ya karşı bir alternatif görmektedir. Goltz Paşa'nın Osmanlı Devleti'ne modernleştirme görevi ile gelmesi ise onun açısından bir çelişki teşkil eder. Yine Thomas Mann'nın bu sefer bir Rus yazar olan Dostoyevski'ye atıfları yozlaşmış Batı demokrasi karşısında aradığı bir alternatifin izini taşır (Bavaj & Steber, 2017, s. 17).

Goltz Paşa ve Mann'nın *Orient*'i bir kaynak olarak kullanmalarının ardında esasında Almanya'nın Avrupa içinde kendi kimliğini arayış sürecinde “Batı”nın ürünü olarak görülen modern medeniyete bir tepki olduğu görülür. Bu bakış, kültür-medeniyet kaşığıında *Orient*'in kültür kavramının altına yazılmasına yol açmaktadır. Oysa Carl Heinrich Becker'in bu makalede ele aldığımız makalelerinde gördüğümüz üzere, Becker bu kadar mutlak ve nihai bir yargıda bulunmaz. Becker yukarıda tasvir ettiğimiz sürecin bir yansıması olmanın yanı sıra bizzat bu sürecin içinde söz konusu *Orient* anlayışının inşasına katkıda bulunmuşsa da, onun kültür ve medeniyet kavramlarını karşıtlıktan ziyade tamamlayıcılık üzerinden kullandığı görülmektedir. Bunu da Almanya'nın koloni siyaseti içinde farklı bölgeleri ele alırken bu kavramları söz konusu bölgelere göre yeniden işlevselleştirmek yolu ile gerçekleştirmiştir.

Sonuç

Bu makale çerçevesinde öncelikle, 20. yüzyılın başında Almanya'da oryantalist akademik çalışmaları teolojik ve filolojik aşamalardan sonra kültürel-siyasi yönde yeniden şekillendiren, Almanya'nın özellikle Birinci Dünya Savaşı içindeki Şark (ve özelde Osmanlı İmparatorluğuna yönelik) siyasetini belirlemesine ciddi akademik katkılar veren ve son olarak Almanya'da eğitim politikalarının yeniden

yapılandırılmasında ön planda olan isimlerden Carl Heinrich Becker'in 1906-1919 arasında yazılmış seçilmiş metinlerine bakılarak, kültür ve medeniyet kavramlarının Becker tarafından nasıl tanımlandığı anlaşılmalı çalışılmıştır. Bu metinler çerçevesinde, Becker'in bu iki kavramı tutarlı bir formüleştirmeye içinde kullanmadığı göze çarpmaktadır. Bu iki kavramın anlam alanları yer yer örtüşmekle beraber, kullandıkları bağlama göre biri diğerine nispetle öne çıkarılmakta ve birbirlerinden farklılaşmaya başlamaktadır. Söz konusu anlam farklılaşmasını sağlayan unsurları ise şu şekilde tespit etmek mümkündür: (1) Kültür/medeniyet politikası/projesini yürütecek toplum/lar kimdir ve (2) bu politika/proje hangi toplumlar karşısında kullanılacaktır? Bu iki hususu dikkate alarak aşağıdaki tabloya ulaşmak mümkündür:

Tablo 1
C.H. Becker Tarafından Kültür ve Medeniyet Kavramlarının İşlevselleştirilmesi

Politika No	Politikayı yürüten toplum	Hedef toplum	Hedef toplumun durumu	Öne çıkan kavram	İlgili metin
1	Avrupa (ve İslam) toplumları	Afrika toplumları (İslam etkisinin görüldüğü bölgeler dahil değil)	Medeniyet dışı	Medeniyet	İslam ve Afrika'nın Kolonizasyonu, 1910
2	Almanya (ya da diğer Şark siyaseti yürüten Avrupalı devletler)	Türkiye (Osmanlı İmparatorluğu)	Durağan bir medeniyete mensup, milli kültüre sahip değil	Kültür	Türkiye'nin Eğitim Meselesi, 1916
3	Almanya	Almanya	İleri medeniyete mensup, milli kültürü buhranda	Kültür	Almanya'nın Kültür Politikası Ödevleri, 1919

Becker'in metinlerinden ulaştığımız bu tablonun berraklaştırdığı ve üstünü örttüğü noktaları ayrıca belirtmekte fayda var:

a. Becker, kültür ve medeniyet kavramlarını kullanırken temelde "İslam ve Afrika'nın Kolonizasyonu" metninde açıkça ortaya koyduğu üçlü gelişmişlik aşamasını esas almaktadır, Buna göre toplumlar medeniyet öncesi, durağan medeniyet ve ileri medeniyet aşamalarında.

b. Medeniyet farklı toplumların ortaklaştığı bir üst zihniyete karşılık gelir (Avrupa toplumlarını barındıran Avrupa medeniyeti ya da İslam toplumlarını barındıran İslam medeniyeti). Kültür ise aynı zihniyete sahip olsalar bile, içsel tinsel kuvvetler sayesinde toplumlar arasında millileşmeye bağlı farklılaşmanın önünü açar. Bu çerçevede medeniyet politikası iş birliğine, kültür politikası rekabete yol açar.

c. İlk iki maddede işaret ettiğimiz noktalar kültür ile medeniyet arasında çatışmacı değil, birbirini tamamlayıcı bir ilişki olduğunu bize gösterir.

d. Önceki maddelerde yaptığımız tespitlerin Becker'in kavramları kullanımına dair bir formül sunduğu düşünülse de bunların aynı zamanda kavramların öne çıkarıldığı bağlamların üstünü bir ölçüde örttüğü de dikkati çeker. Zira medeniyet kavramının öne çıkarılması Birinci Dünya Savaşı öncesinde henüz Almanya ile Fransa'nın fiili bir çatışma içinde olmadığı (işbirliği), kültür kavramı ise bu durumun aksine iki devletin fiili bir çatışma içinde olduğu (rekabet) bir döneme denk gelir.

e. Bağlam farklılığı Almanya'nın kendi içinde geliştireceği (No. 3) politika söz konusu olduğunda ise daha belirginleşir. İlk iki politikada Almanya'nın dışa dönük (hem Almanya hem Avrupa dışına) bir politikası söz konusudur. Medeniyet ve kültür kavramlarının birbirini tamamlayıcı bir şekilde öngörülmesi biraz da bu dışadönüklükten kaynaklanır, zira Avrupa dışı toplumların kültür hareketi her ne kadar Avrupa'nın rehberliğinde kendi iç tinsel kuvvetlerinden güç bulacaksa da, burada kültür yönündeki bir gelişimin aynı zamanda Avrupa medeniyetine doğru bir gelişim olduğu iması da ortaya çıkar. Bunun sebebi ise bir ölçüde Becker'in Avrupa ve İslam medeniyetlerinin kökeninde bir ortaklık (Helenlik) olduğuna dair tespiti bulunur. Türkiye'nin kültürel geriliği bu anlamda İslam medeniyetine bağlı bir gerilik olarak da okunabilir. Fakat Almanya içinde yürütülecek bir kültür politikası bu yönde bir Avrupa medeniyetine yönelik hareket iması taşımayacaktır zira Almanya zaten halihazırda Avrupa medeniyetinin bir parçası olarak arzıendam eder. Dolayısı ile kültür ile medeniyet arasındaki tamamlayıcılığın burada tekrar etmeyeceği ortadadır.

Bu noktada Becker'den bağımsız olarak makalenin devamında Alman toplum düşüncesinde kültür ve medeniyet kavramlarının seyrine tarihsel bir bakış atılmaya çalışılmıştır. Özellikle 1880'lerden itibaren Almanya siyasi birliğini sağlayıp belli bir iktisadi gelişmişlik seviyesine ulaştıktan sonra, hem bu siyasi birliği tamamlayacak şekilde milli kimlik arayışlarının hızla artmasına hem de iktisadi gelişmişliğe bağlı olarak modernitenin yarattığı sorunların daha fazla görülmeye başlamasına paralel olarak kültür ve medeniyet kavramlarının Becker'in Avrupa dışı toplumlara yönelik öngördüğü tamamlayıcı rolün aksine çatışmacı bir hale büründüğü görülmüştür. Bu çatışmacı karakter özellikle Birinci Dünya Savaşında Almanya İngiltere ve Fransa ile askeri sahada da açık bir şekilde çatışmaya başladığında zirveye varmıştır. Kültürün medeniyet karşısında bu şekilde çatışmacı bir karakterde işlevselleştirilmesi, tartışmanın Avrupa içinde Almanya'nın kimliğini nasıl inşa edeceğine dair olmasından kaynaklanır. Almanlar medeniyeti Fransa ve İngiltere'nin temsil ettiği Batı ile özdeşleştirirken kültür Alman kimliğini pekiştirecek bir güç olarak karşımıza çıkar. Bu da bir ölçüde Becker'in Almanya içine dönük politikada (No. 3) kültürün taşıyacağı işlev ile örtüşmektedir.

Nihai olarak söylemek gerekirse, kültür ve medeniyet farklı toplumlararası karşılaşmalar çerçevesinde sürekli yeniden işlevselleştirilen iki kavramdır.²⁴ Bu iki kavramın içeriği ve işlevi 19. yüzyıl başından 20. yüzyıl başına Almanya'nın "Batı" ile karşılaşmasında Almanya'nın sahip olduğu pozisyona göre yeniden tanımlanıp nihai olarak çatışmacı bir karaktere bürünürken, Becker örneğinde olduğu üzere aynı 20. yüzyıl başında bu sefer Almanya'nın Avrupa dışı toplumlara yönelik politikalarında birbirini tamamlayıcı bir işlev görebilmiştir.

Kavramlar arasındaki bu iki farklı ilişkinin (işlevlendirmenin) Türkiye'deki kültür-medeniyet tartışmaları için de bir okuma imkânı taşıyacağını düşünüyoruz. Bir yandan kültür ve medeniyet kavramlarının sabit içeriklere sahip olmadıkları açıkken, diğer taraftan makalenin girişinde belirtildiği üzere kültür ve medeniyet kavramlarını inşa ederken Alman toplum düşüncesinden (ya da Alman kültür anlayışından) etkilendiği belirtilen Ziya Gökalp'in yaklaşımını da yine bu ayrımlar noktasında yeniden okumakta fayda vardır. Zira Gökalp'in kendi formüllemesinde kültür ve medeniyetin içerikleri kesin bir şekilde birbirinden ayırırken birbirlerini tamamlayıcı bir role de bürünürler. Oysa Alman toplum düşüncesinde yukarıda belirtildiği üzere özellikle Gökalp'in de metinlerini kaleme aldığı yıllara denk gelen Birinci Dünya Savaşı yıllarında bu iki kavramın çatışmacı bir role büründüğü görülebilir. Dolayısıyla Mehmet Emin Erişirgil'in şahitliği ile, söz konusu kavramları inşa ederken Alman yaklaşımından faydalandığını belirten Gökalp'in bu kavramları yerleştiği toplumlararası ilişkilerin (bir yanda Osmanlı Devleti ve Türkler, diğer tarafta Batı dünyası, İslam dünyası, Türk dünyası gibi) yeniden gözden geçirilmesi de faydalı olacaktır. Bu noktada Sabine Mangold-Will'in (2013, s. 12) 1918 sonrası Türkiye-Almanya ilişkilerine dair "karmaşıklıkla basite indirgeme" [*komplexitätreduzierende Annahme*] eleştirisinin dikkate alınması ve söz konusu eleştirinin bu tarihin öncesine ve diğer Avrupa toplumlarına doğru da genişletilmesi gerekmektedir: Avrupa bir modernlik krizine sürüklenmişken Türkiye ile Almanya arasındaki ilişkiler hangi modernliği esas almaktadır? Bu makalede sunulduğu şekliyle kültür ve medeniyet kavramlarının işlevselleştirilmesi, Becker'in metinleri ve söz konusu kavramların tarihsel inşası ile söz konusu farklı bağlam ve ilişkilere işaret etmeyi hedeflemiştir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author declare no potential conflicts of interest with respect to the research, authorship, and/or publication of this article.

Grant Support: The author received no financial support for the research, authorship, and/or publication of this article.

---

24 Almanya'nın Doğu-Batı ya da "Orient-Okzident" ayrımlarında olduğu gibi toplumlararası karşılaşmaların da sürekli yeniden tanımlandığının altını çizmek gerekiyor.

Kaynakça/References

- Achem, K. (1996). Die kulturelle Krise der Gesellschaft um 1900 und die Genese der Sozialwissenschaften. In V. Drehsen & W. Sparn (Eds.), *Vom Weltbildwandel zur Weltanschauungsanalyse: Krisenwahrnehmung und Krisenbewältigung um 1900* (pp. 39–67). Akademie Verlag.
- Avcı, R. (2018). *Alman oryantalizmi: Carl Heinrich Becker ve Martin Hartmann örneğinde Osmanlı toplum ve siyaset söylemi*. <http://acikerisim.artuklu.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12514/941>
- Bavaj, R., & Steber, M. (2017). Introduction: Germany and the West: The Vagaries of a modern relationship. In R. Bavaj & M. Steber (Eds.), *Germany and "The West": The history of a modern concept* (pp. 1–37). Berghan Books.
- Becker, C. H. (1932). *Vom Werden und Wesen der islamischen Welt: Islamstudien* (2nd ed.). Verlag Quelle & Meyer.
- Becker, C. H. (1997). *Internationale Wissenschaft und nationale Bildung: Ausgewählte Schriften*. Böhlau Verlag.
- Blackbourn, D., & Eley, G. (1984). *The peculiarities of German history: Bourgeois Society and politics in nineteenth-century Germany*. Oxford University Pre s.
- Blanke, R. (1983). The polish role in the origin of the kulturkampf in Prussia. *Canadian Slavonic Papers / Revue Canadienne des Slavistes*, 25(2), 253–262.
- Brectefeld, J. (1996). *Mitteleuropa and German politics: 1848 to the present*. Palgrave Macmillan.
- Bulut, Y. (2015). Sosyal ve siyasal arasına sıkışmış bir düşünür: Ziya Gökalp ve hars-medeniyet kuramı. *Sosyoloji Konferansları*, 52, 79–110. <https://doi.org/10.18368/IU/sk.58323>
- Buskens, L. (2016). Christiaan Snouck Hurgronje, "Holy War" and colonial concerns. In E. J. Zürcher (Ed.), *Jihad and Islam in World War I: Studies on the Ottoman Jihad on the centenary of Snouck Hurgronje's "Holy War made in Germany* (pp. 29–53). Leiden University Pre s.
- Drehsen, V., & Sparn, W. (1996). Die moderne: Kulturkrise und konstruktionsgeist. In V. Drehsen & W. Sparn (Eds.), *Vom weltbildwandel zur weltanschauungsanalyse* (pp. 11–30). Akademie Verlag.
- Engberts, C. (2019). Orientalists at War: Personae and Partiality at the Outbreak of the First World War. In C. Engberts & H. J. Paul (Eds.), *Scholarly personae in the history of orientalism, 1870-1930* (pp. 172–192). Brill.
- Erişirgil, M. E. (1984). *Bir fikir adamının romanı: Ziya Gökalp*. Remzi.
- Essner, C., & Winkelhane, G. (1988). Carl Heinrich Becker (1876-1933), Orientalist und kulturpolitiker. *Die Welt des Islams*, 28(1–4), 154–177. <https://doi.org/10.1163/157006088X00140>
- Gencer, M. (2003). *Jöntürk modernizmi ve "Alman ruhu": 1908-1918 dönemi Türk Alman ilişkileri ve eğitim*. İletişim.
- Geuss, R. (1996). Kultur, bildung, geist. *History and Theory*, 35(2), 151–164. <https://doi.org/10.2307/2505359>
- Griffin, G. W. (2009). *Ernst Jäckh and the search for German cultural hegemony in the Ottoman Empire*. https://etd.ohiolink.edu/apexprod/rws_olink/r/1501/10?clear=10&p10_accession_num=bgslu1245518955#abstract-files
- Hagen, G. (2004). German heralds of Holy War: Orientalists and applied oriental studies. *Comparative Studies of South Asia, Africa and the Middle East*, 24(2), 145–162.
- Hartung, G. (1996). Völkische ideologie. In U. Puschner, W. Schmitz & J. H. Ulbricht (Eds.), *Handbuch zur Völkischen Bewegung 1871-1918* (pp. 22–41). K.G. Saur Verlag.

- Heyd, U. (1980). *Ziya Gökalp: Türk milliyetçiliğinin temelleri* (C. Meriç, Çev.). Sebil Yayınevi.
- Hughes, H. S. (1985). *Toplum ve bilinç: Avrupa'da toplumsal düşüncenin şekillenmesi, (1890-1930)*. Metis Yayınları.
- Kaube, J. (2020). *Max Weber: Çağlar arasında bir yaşam*. İletişim.
- Koselleck, R. (1967). Richtlinien für das Lexikon politisch-sozialer Begriffe der Neuzeit. *Archiv für Begriffsgeschichte*, 11, 81–99.
- Koselleck, R. (2009). *Kavramlar tarihi: Politik ve sosyal dilin semantiği ve pragmatiği üzerine araştırmalar*. İletişim.
- Mangold-Will, S. (2013). *Begrenzte Freundschaft: Deutschland und Türkei, 1918-1933*. Wallstein.
- Mann, T. (1974). *Betrachtungen eines Unpolitischen*. Fischer Verlag.
- Marchand, S., & Lindenfeld, D. (2004). Germany at the fin de siècle: An Introduction. In S. Marchand & D. Lindenfeld (Eds.), *Germany at the Fin de Siècle: Culture, politics, and ideas*. LSU Pre s.
- Mommsen, W. J. (1984). *Max Weber and German politics 1820-1920*. The University of Chicago Pre s.
- Morrone, G. (2021). Carl Heinrich Becker: Zwischen epigenese und essentialismus. In E. Massimilla & G. Morrone (Eds.), *Deutschland und der orient: Philologie, philosophie, historische kulturwissenschaften* (pp. 373–391). Georg Olms Verlag.
- Müller, G. (1991). *Weltpolitische bildung und akademische reform: Carl Heinrich Beckers Wissenschafts- und Hochschulpolitik 1908-1930*. Böhlau Verlag.
- Pflaum, M. (1967). Die kultur-zivilisations-antithese im Deutschen. In A. Nünning & V. Nünning (Eds.), *Europäische Schlüsselwörter: Wortvergleichende und wortgeschichtliche studien* (3rd ed., pp. 288–427). Max Hueber.
- Plotnikov, N. (2017). Begriffsgeschichte und Übersetzung: Zur Bestimmung der kulturellen Unterschiede in der philosophie am beispiel der geschichte des russischen begriffs "Person". In G. Münnix (Ed.), *Über-Setzen: sprachenvielfacht und interkulturelle Hermeneutik*. Verlag Karl Alber.
- Reif, M. (2016). Professionelle und öffentliche soziologie: Ein soziologiegeschichtlicher Beitrag zur professionalisierung der disziplin in Deutschland. *Soziologie*, 45(1), 7–23.
- Ringer, F. K. (1990). *The decline of the German mandarins: The German academic community, 1890–1933*. Wesleyan University Pre s.
- Sezer, B. (1988). Ziya Gökalp ve Alman sosyolojisi. *İstanbul Üniversitesi Basın Yayın Yüksekokulu Yıllığı içinde* (s. 226–232). İstanbul Üniversitesi Basın Yayın Yüksekokulu.
- Themenportal Europäische Geschichte. (2006). *Der Aufruf der 93 "An die Kulturwelt!" (1914)*. <http://www.europa.clio-online.de/quelle/id/q63-28308>